

Grau de Lingüística

Treball de Fi de Grau

Curs 2020-2021

**El model de català escrit en els documents notariais a la Mallorca de la
primera meitat del segle XIX**

Joan Gené Cerdó

Tutor: Francesc Bernat Baltrons

Barcelona, 17 de juny de 2017

Amb aquest escrit declaro que sóc l'autor/autora original d'aquest treball i que no he emprat per a la seva elaboració cap altra font, incloses fonts d'Internet i altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he assenyalat com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen d'altres obres. Tinc coneixement que d'altra manera, i segons el que s'indica a l'article 18, del capítol 5 de les Normes reguladores de l'avaluació i de la qualificació dels aprenentatges de la UB, l'avaluació comporta la qualificació de "Suspens".

Barcelona, a 17 de juny de 2021

Signatura:

RESUM EN CATALÀ

La llengua escrita sempre presenta cert grau d'artificiositat respecte de la parlada. Es tracta d'una elaboració cultural que sol ser causa de la promoció per part d'un poder polític. En el cas de Mallorca, tot i que la llengua havia perdut el favor polític al llarg de l'edat moderna, el model de català escrit es va mantenir força inalterat. El present treball analitza una sèrie de cinc documents notariaus de la primera meitat del segle XIX per veure si s'ajusten al model de català tradicional que, amb els canvis esperables en més de cinc segles, es remunta a l'edat mitjana.

Mots clau: llengua escrita, català, segle XIX, Mallorca

ABSTRACT IN ENGLISH

Written language has always a certain degree of artifice compared to spoken language. This process is a cultural development that is commonly caused by the promotion of a political power. In the case of Mallorca, although the Catalan language had lost the political favour along the Modern Age, its model of written language was maintained quite unchanged. The present work analyses a series of five notarial documents from the first half of the 19th century to see if they adjust to the model of traditional Catalan that, with the expected changes in more than five centuries, goes back to the Middle Ages.

Key words: written language, Catalan language, 19th century,

ÍNDEX

1. Introducció	1
1.1. El caràcter de la llengua escrita	1
1.2. El cas del català	4
1.3. El català escrit els segles XVIII i XIX a Mallorca	6
1.4. Objectius i metodologia	7
2. Anàlisi dels documents	9
2.1. Fonètica i ortografia	9
2.1.1. Vocalisme	10
2.1.2. Consonantisme	10
2.1.3. Recapitulació	11
2.2. Morfologia	12
2.2.1. Morfologia nominal	12
2.2.2. Morfologia verbal	15
2.2.3. Recapitulació	16
2.3. Sintaxi	18
2.3.1. El verb	18
2.3.2. Conjuncions i relatius	19
2.3.3. Preposicions	20
2.3.4. Pronoms	21
2.3.5. Estil	21
2.3.6. Recapitulació	22
2.4. Lèxic	23
3. Conclusions	24
4. Annexos	27
4.1. P1802	27
4.2. P1832	31
4.3. S1825	32
4.4. S1850a	35
4.5. S1850b	37
5. Bibliografia	41

1. INTRODUCCIÓ

1.1. *El caràcter de la llengua escrita*

El llenguatge humà és un sistema de comunicació eminentment oral (Hockett 1960: 90). No hi ha dubte, certament, de la importància del component gestual, sobretot pel que fa a les llengües de signes, però en qualsevol cas l'escriptura sempre roman al marge del llenguatge com a facultat natural (Moreno Cabrera 2013: 50). Com a tret cultural (i no pas biològic) que és, l'escriptura s'aprèn de manera tutoritzada, i no és present a totes les comunitats d'*Homo sapiens*, a diferència de la llengua parlada, que és universal dins l'espècie humana en tant que tots els éssers humans tenen les mateixes capacitats cognitives i les mateixes característiques fisiològiques pel que fa al tracte vocal (Moreno Cabrera 2013: 49), i no s'aprèn de manera tutoritzada (Moreno Cabrera 2013: 65).

No obstant la base biològica del llenguatge humà, també té un component de base cultural important, de manera que el llenguatge participa de totes dues esferes, tant la biològica com la cultural (Junyent & Comellas 2019: 17). Els mots, en tant que elements simbòlics i fonament del llenguatge, són el lligam més evident entre la cultura i el llenguatge, com també ho és el fet que el principal mitjà de transmissió de la cultura és el llenguatge, i així no ha de sorprendre que una influeixi l'altre i viceversa (Junyent & Comellas 2019: 20). Com es veu, doncs, la diferència entre el llenguatge humà i l'escriptura no rau en el fet que l'escriptura tinga un component cultural i el llenguatge no, perquè tots dos tenen aquest component cultural.

Moreno Cabrera (2013), atenint-se al pes del factor cultural, proposa una distinció entre *llengües naturals* i *llengües cultivades* que va més enllà de la distinció entre el llenguatge i l'escriptura, perquè les llengües cultivades poden ser orals i, a més, inclouen no només les llengües escrites sinó qualsevol varietat lingüística elaborada culturalment amb finalitats religioses, ideològiques, socials o polítiques (Moreno Cabrera 2013: 53). Les llengües cultivades sempre són elaboracions que parteixen d'una llengua natural, la qual modifiquen per obtenir-ne un codi intercomprensible amb el seu anàleg natural però que no obeeix exactament als patrons de les llengües naturals. El resultat d'aquesta creació pot ser qualsevol registre màgic, ritual o religiós, però el principal exemple de llengua cultivada és una llengua estàndard, i particularment la seva versió escrita (Moreno Cabrera 2013: 52). Efectivament, qualsevol llengua escrita té les característiques que Moreno Cabrera (2013: 53) atribueix a les llengües cultivades: que són posteriors a les llengües naturals i s'obtenen per mitjà de modificacions culturals, socials, polítiques i ideològiques dutes a terme

intencionadament, que s'adquireixen per mitjà de la instrucció específica, i que la seva tria va més enllà de la mera comunicació (reservada a les llengües naturals), sinó que tenen una càrrega simbòlica i ideològica que és la raó de la seva existència i el motiu pel qual els usuaris l'han creada i la fan servir. Una altra característica de les llengües cultivades és la poca distància, en termes d'intercomprensió, amb les llengües naturals: totes les llengües cultivades s'elaboren a partir de llengües naturals els parlants de les quals poden entendre sense gaires dificultats la llengua cultivada que se'n deriva (Moreno Cabrera 2013: 51). Com a llengües cultivades que són, les llengües escrites també compleixen aquesta característica, una vegada superada la barrera de l'alfabetització.

Moreno Cabrera continua (2013: 69-71) amb una identificació entre aquests dos conceptes de llengua natural i llengua cultivada i dos conceptes sobre els quals la sociolingüística (i la lingüística en general) ha discutit força: llengua i dialecte. Les llengües naturals, igual que els dialectes, no són unitàries i tendeixen a la diversificació, i són l'eina de comunicació en les situacions quotidianes i familiars; en canvi, les llengües cultivades, igual que les llengües, són elaborades artificialment, seleccionades i creades a partir de criteris polítics i ideològics, i imposades de dalt cap a baix en l'escala de poder social. Efectivament, atès que per l'aprenentatge d'una llengua cultivada cal una tutorització guiada, només hi tenen accés els que ocupen un lloc més alt en la piràmide social. Així doncs, les llengües naturals tendeixen al canvi i a la diversificació constant, i és l'efecte de les llengües cultivades el que crea la força contrària unificadora. En fi, tot citant Saussure (Moreno Cabrera 2013: 71), indica que els factors que afavoreixen la tria d'una varietat sobre la qual s'elaborarà una llengua cultivada són la preeminència cultural de la regió on es parla la varietat en qüestió, el seu domini polític, i la seu del poder central (per exemple, una cort).

Recapitulant, doncs, les llengües naturals són anàlogues als parlars, mentre que les llengües cultivades són anàlogues a allò que a les societats occidentals hom ha anomenat llengües, les quals són elaboracions culturals a partir dels parlars dutes a terme per part dels centres de poder polític (però també cultural; vid. Nadal 1992: 25) amb la finalitat d'imposar una altra barrera simbòlica (social i cultural) entre les persones vinculades al poder social i polític i la resta de la gent. Addicionalment, cal destacar el paper capdavanter de la llengua escrita en la fixació de les llengües cultivades, atesa la importància que té aquesta modalitat en les societats occidentals dels darrers mil·lennis, de manera que la llengua escrita sempre és artificial respecte de la llengua parlada, natural (Nadal 1992: 149).

Atesa aquesta proposta, és forçosa la identificació entre el concepte de llengua cultivada i el d'*Ausbausprache* forjat per Heinz Kloss, que ell mateix defineix com a

language by development. Segons Kloss, les *Ausbausprachen* han estat *shaped or reshaped, molded or remolded in order to become a standardized tool of literary expression*, i procura reservar l'adjectiu *natural* per la seva contrapart, les *Abstandsprachen* (Kloss 1967: 29). Tots els parlars s'aixopluguen sota una *Ausbausprache*, amb la qual hi ha un cert grau de distància lingüística que no és fix sinó variable (Kloss 1967: 31). Igual que Moreno Cabrera, Kloss (1967: 32) admet que les *Ausbausprachen* també són possibles en societats que desconeixen l'escriptura, però afegeix que a les societats occidentals la llengua escrita sempre és la base d'aquesta elaboració. Pel que fa a l'elaboració d'una *Ausbausprache*, el mètode principal és de recórrer a la poesia¹ (Nadal 1992: 82), però modernament també juguen un paper important tipologies textuais com ara pamflets polítics, revistes de divulgació i articles d'investigació, amb el manlleu i la derivació com a eines principals per la creació (Kloss 1967: 34).

Una vegada la llengua escrita (*cultivada, ausgebaut*) apareix promoguda per les esferes pròximes al poder i amb la finalitat de refermar les diferències socials, esdevé inevitable el concepte de norma, per la qual la llengua escrita és un canal òptim (Nadal 1992: 38), perquè el missatge no és transitori (Hockett 1960: 90) i és subjecte a diverses lectures i elaboracions. L'element que indica què fa part de la llengua escrita és la norma, gràcies al concepte de correcció (Moreno Cabrera 2013: 217); en les primeres fases, la norma és implícita, però pot arribar a esdevenir explícita, i és llavors quan apareixen les acadèmies i la gramàtica prescriptiva. Però la norma no només serveix per assenyalar els que no la segueixen, sinó que també és un recurs per recordar i codificar els límits de la llengua escrita, tant de cara a l'ús com de cara a l'aprenentatge. A partir del segle XVI s'estengueren per Europa les inquietuds normativistes, que portaren a la creació de les acadèmies fins a la situació actual, en què les llengües (cultivades) no tenen perspectives de futur sense una norma forta.

Com s'ha vist, les llengües naturals tendeixen al canvi lingüístic i, com a conseqüència, a la dialectalització constant, i és la força de les llengües cultivades la sola que reverteix aquesta tendència natural (Moreno Cabrera 2013: 70). De fet, en la major part dels casos és l'existència d'una llengua escrita la que crea les llengües en tant que consciència d'una comunitat de parlants de ser usuaris del mateix codi, per molt que aquest codi no sia exactament igual per tothom: a mesura que una llengua cultivada es va imposant sobre una població que parla diverses varietats d'un mateix contínuum dialectal, aquestes varietats es van acostant lingüísticament per la pressió exercida per la llengua cultivada i alhora neix la

¹ De tota manera, per Moreno Cabrera, la llengua poètica, per molt oral que sia, ja és un exemple clar de llengua cultivada.

consciència que aquests parlars fan part d'un mateix codi que, amb petites varietats, rep el nom de *llengua* (Nadal 1992: 21-23).

1.2. El cas del català

Aquest model exposat encaixa exactament amb el procés de naixement de les llengües romàniques en tant que llengües cultivades i, per tant, amb el procés de naixement del català. En una primera fase i fins al segle IX, les diverses varietats de romanç s'aixopluguen sota el llatí (sobretot escrit però també parlat), que exerceix de llengua cultivada; però a mesura que, per factors diversos, comença a aparèixer el costum d'escriure en aquestes varietats de romanç, entren en un procés que culminarà en l'aparició de diverses llengües cultivades (*Ausbausprachen*, per Kloss). Per primera vegada, els usuaris començaran a tenir consciència que la seva varietat local és una *llengua* i no pas simplement un *vulgar*, una versió local parlada del llatí. En tot això, els diversos centres de poder del moment són clau perquè determinen les agrupacions dialectals, i així els parlars sota la influència directa del rei dels francs esdevendran el *francès*, els de l'òrbita del rei de Castella esdevendran el *castellà* i els de l'òrbita del comte de Barcelona esdevendran el *català* (Nadal 1992: 49-54; Moreno Cabrera 2013: 177-178). El paper central en l'elaboració del català com a llengua cultivada escrita el tengué, naturalment, la cort del rei per mitjà de la cancelleria reial, que, amb la contribució dels poetes i novel·listes del XIII i el XIV, dotaren el català cultivat d'una forma més o menys definida amb una norma, per bé que encara implícita² (Nadal 1992: 114; Ferrando & Nicolàs 2011: 109).

Després de l'arribada dels Trastàmars el 1412 al tron aragonès la situació canvià. Allà on abans hi havia hagut una cort reial que afavoria l'ús del català en totes les relacions institucionals, tant per escrit com segurament també orals, ara hi haurà una dinastia molt més ambigua i que anirà introduint a poc a poc i gradualment el castellà com a llengua escrita en determinats àmbits (Ferrando & Nicolàs 2011: 146-148). Aquesta ambigüitat es comença a resoldre a favor del castellà amb els Reis Catòlics i la unió de les dues corones, i apareix per primera vegada la comunicació en castellà dins dels mateixos òrgans de la Corona d'Aragó (Ferrando & Nicolàs 2011: 148-149). La pèrdua definitiva d'una cort pròpia a partir del regnat de Carles I (1516) comportà un altre cop pel català com a llengua institucional, que es va veure apartada definitivament de l'esfera reial i relegada a les institucions forals pròpies.

2 Les primeres obres que reflexionaven sobre la gramàtica i la norma no començaren a aparèixer realment fins al segle XVI, i el cas català no fou una excepció (Ferrando & Nicolàs 2011: 171-172). No obstant això, pels motius exposats al paràgraf següent, no s'arribà a formar cap institució prescriptiva fins al segle XX, mentre que les grans llengües europees ho havien fet els segles XVI (italià), XVII (francès) i XVIII (castellà i portuguès).

Tot plegat provocà que allò que havia estat una literatura esplendorosa a partir del darrer quart del segle XV entrà en decadència: ara tota la literatura cortesana i escrita era en altres llengües, principalment castellà i italià (Ferrando & Nicolàs 2011: 153-154). A més, l'humanisme dels segles XV-XVI fou un fenomen cultural que tengué un efecte sobre la política europea, i provocà l'aparició de les nacions modernes vinculades a un estat. La llengua catalana es va veure apartada de la cort d'un estat justament en el moment en què es produïa aquest fenomen, i així va entrar en un llarg procés de decaïment pel que fa a la influència internacional i als propis àmbits d'ús escrits de la llengua (Nadal 1992: 55 i 77).

Del simple desinterès dels Àustries envers la llengua catalana al llarg dels segles XVI i XVII es passà a una bel·ligerància explícita amb els Borbons. Els nous monarques francesos portaren idees centralitzadores i focalitzades a la uniformització, amb la finalitat de crear un mercat nacional uniforme, també lingüísticament. Així, els decrets de Nova Planta (1707-1716) abolien els drets forals del Principat i dels regnes de Mallorca i València, i amb aquests, relegaven la llengua catalana fora de l'àmbit institucional (Ferrando & Nicolàs 2011: 267). Però la castellanització durant el regnat de Felip V no arribà fins a l'arrel, per manca de voluntat i de mitjans. Fou Carles III qui anà una passa més enllà, principalment amb la Reial Cèdula d'Aranjuez de 1768, que introduïa el castellà en molts d'àmbits de la vida pública i principalment les segones lletres i les universitats. Naturalment, els efectes d'aquestes mesures no foren totals, però sí que tengueren prou força per convertir el català escrit en una cosa força marginal dins el segle XIX (Ferrando & Nicolàs 2011: 282-283): només es conservava, parcialment, en àmbits pròxims a la literatura popular (Ferrando & Nicolàs 2011: 286), en determinades esferes eclesiàstiques, sobretot les més pròximes al poble (Ferrando & Nicolàs 2011: 283-384), i en determinats àmbits de la llengua privada, com ara contractes, inventaris i testaments, en els quals anà perdent força al llarg de la primera meitat del segle XIX de tal manera que a la segona meitat ja gairebé havia desaparegut (Martínez Taberner 2000: 186-187).

Al llarg dels segles moderns, per tant, el català perdé l'hegemonia en territori propi dels àmbits de la llengua escrita. Així, a començament del segle XIX tots els factors que havien portat a la creació d'un model de llengua escrita havien desaparegut: el poder polític afavoria exclusivament l'ús del castellà i perseguia el català, feia segles que (fora de la popular) no hi havia una literatura prou potent per competir amb la d'altres llengües i funcionar com a model regenerat, i no s'havia arribat a erigir, a causa de la manca d'interès polític, cap acadèmia que sancionàs de manera explícita una norma per la llengua escrita. En canvi, com es veurà al llarg del treball, tot i l'absència de tots aquests elements, el model de llengua, per bé que va patir canvis, no es va abandonar en cap moment. Mentre que la llengua

parlada (la llengua natural) va continuar el seu camí imparable en el canvi lingüístic, cada vegada més dialectalitzador (Ferrando & Nicolàs 2011: 295); en canvi, la llengua escrita es va mantenir fidel a la tradició i va patir poques interferències de la llengua popular (sí, naturalment, del castellà). Com ja s'ha vist, l'immobilisme de la llengua escrita, en tant que llengua cultivada i, per tant, artificial, és una constant al llarg de la història en totes les societats (Moreno Cabrera 2013: 53), de manera que aquest fet no hauria de resultar sorprenent. Pel que fa al fet que es mantengués la norma tradicional, ja s'ha vist que la llengua escrita té una gran tendència a l'artificiositat i a mantenir-se allunyada de la llengua parlada (Nadal 1992: 149), de manera que no calia esperar que la manca d'ús portàs a l'oblit de la tradició escrita i a la seva substitució per una llengua més semblant a la parlada (abans que això, molt abans s'hauria vist substituïda pel castellà, com a la fi va passar). En fi, segurament no cal negligir el pes que jugaren el record dels clàssics medievals (tot i que vists com una cosa arcaica i llunyana; vid. Nadal 1992: 114-132) i el gran arrelament popular que tenia l'ús de la llengua autòctona com a llengua cultivada.

1.3. El català escrit els segles XVIII i XIX a Mallorca

A Mallorca concretament, els esdeveniments varen anar si fa no fa igual que a la resta del territori català sota domini espanyol. Catalina Martínez Taberner (2000) ha estudiat amb profunditat els àmbits d'ús del català escrit a la Mallorca dels segles XVIII i XIX recorrent a arxius diversos i n'ha obtingut resultats força concrets. Pel que fa a la Reial Audiència, la major part de documents són en castellà ja a partir del Decret, però amb excepcions fins a mitjan segle (Martínez Taberner 2000: 142), mentre que respecte de les actes i altres documents dels ajuntaments, solament l'Ajuntament de Palma va passar al castellà immediatament després del decret de Nova Planta (Martínez Taberner 2000: 103);³ la resta de viles es mantengueren en català fins a la cèdula de 1768, per bé que els documents administratius en català encara són freqüents i no desapareixen fins al tombant de segle (Martínez Taberner 2000: 120).

Pel que fa als àmbits d'ús privats, en principi poc susceptibles de ser afectats per disposicions legals, la correspondència és el que es castellanitza més ràpidament: abans i tot del segle XVIII ja abundava el castellà, i el català no s'allarga gaire dins la segona meitat d'aquest segle (Martínez Taberner 2000: 174). Tampoc no ho fan els contractes i llibres de comerciants, que ja són tots en castellà el darrer quart del segle XVIII (Martínez Taberner 2000: 187). Els contractes, factures i llibres d'administració, en canvi, fan ús del català al llarg de tot el segle XVIII i dins la primera meitat del XIX el català encara és majoritari, si

3 Hi estava obligat, segons el Decret, atesa la seva condició de capital.

més no en ambients rurals; el motiu és, segurament, que aquests documents havien de ser escrits o llegits per persones que havien tengut l'oportunitat de ser alfabetitzats però no prou per saber castellà (Martínez Taberner 2000: 187). En fi, els llibres de l'administració dels convents també són en català fins al primer quart del segle XIX, al llarg del qual es produeix la substitució (Martínez Taberner 2000: 188). Cal posar èmfasi en el fet que no solament fins a mitjan segle XIX a Mallorca hom escrivia encara en català, sinó que ho feia seguint la mateixa tradició escrita que mai no s'havia interromput, car tots aquests documents estudiats no reflecteixen pas la parla, sinó que es tracta de la mateixa tradició que, amb tots els canvis que va anar patint al llarg dels segles, es remuntava al segle XIII.

Encara hi ha un altre àmbit estudiat per Martínez Taberner (2000: 120-142), que és el de la llengua dels notaris. Es tracta segurament de l'àmbit en què la llengua catalana s'allarga més en el temps, atès que fins a la dècada de 1840 el català és majoritari, tant a la ciutat com a la Part Forana, i no s'abandona definitivament fins a 1862, any en què la Llei del Notariat imposa el castellà com a única llengua dels notaris. A més el model de llengua d'aquests documents destaca perquè conté molt poques interferències de la llengua parlada. El motiu de tot plegat segurament rau en l'ensenyament: tot i que la Reial Cèdula de 1768 hi imposava el castellà, la funció notarial funcionava com un art i s'aprenia com a tal, de manera que per esdevenir notari no s'havia de passar per l'Estudi General, sinó que calia aprendre'n en el col·legi de notaris;⁴ a més, una llei de 1755 havia propugnat que la funció notarial s'havia de dur a terme en la llengua que comprenguessin els contraents (Martínez Taberner 2000: 120-121). Els llibres per aprendre l'ofici, tot i que majoritàriament en llatí, fins a la primera meitat del segle XIX contenien parts importants en català, cosa que assegurava la transmissió del model de llengua escrit tradicional (Martínez Taberner 2000: 124 i 131). De fet, tot i que el català com a llengua escrita es manté a l'ensenyament primari general fins a 1857, quan la Llei Moyano imposà l'ús del castellà com a llengua vehicular, ja a final del segle XVIII està força relegat de l'ensenyament superior (Martínez Taberner 2000: 97-99), fet que explica per què la llengua dels notaris fou la que s'utilitzà durant més temps i la que es mantengué formalment més pròxima a la tradició escrita catalana.

1.4. Objectius i metodologia

El present treball té com a objectiu principal fer un petit estudi del català dels notaris de la primera meitat del segle XIX, per veure l'estat en què arriba la llengua catalana escrita i si és fidel al model de llengua tradicional. Els resultats ens permetran veure si, a despit de la

⁴ De fet, la Llei del Notariat de 1862 també regulava la formació dels notaris, que a partir d'aquell moment havien de tenir la llicenciatura de dret, de manera que, encara que la castellanització no hagués estat explícita, a la pràctica s'hauria produït per mor del pas per la Universitat (Martínez Taberner 2000: 121).

pèrdua d'importància política i cultural que havia patit el català al llarg de tota l'edat moderna, encara existia un model de llengua escrita plenament diferenciat de la llengua parlada i, per tant, una *llengua cultivada* o *Ausbausprache*⁵ plenament canònica, o si, en canvi, havia patit un llarg procés d'erosió i els trets de la llengua escrita tradicional hi són amb prou feines identificables. Val a dir que aquesta qüestió ja ha estat estudiada per Martínez Taberner (2000: 189-353), qui conclou que la norma se segueix en bona part i que, en qualsevol cas, els documents que estudia tenen un grau molt elevat d'elaboració, la major part de la qual és autòctona (i no pas manllevada del castellà); per aquest motiu, la hipòtesi de partida del present estudi és la que corrobora aquests resultats. De tota manera, l'estudi de Martínez Taberner va molt més enllà de la llengua dels notaris i, per tant, el corpus que estudia lingüísticament és força reduït (solament cinc manuscrits). És per aquest motiu que, tot i insistir sobre un tema ja explorat, el present treball resulta rellevant, perquè el corpus emprat és comparable en extensió amb el dels estudis anteriors i servirà per comprovar els resultats ja coneguts per mitjà d'un altre corpus.

Per la realització d'aquest petit estudi, hom s'ha servit d'un corpus de cinc documents notariaus. Tots cinc són documents que contenen testaments i texts relacionats i que daten de la primera meitat del segle XIX. Hom els ha anomenat segons la procedència (*P*, de Palma, i *S*, de Sóller) i la datació: P1802, P1832, S1825, S1850a, S1850b. Pel que fa a la cronologia, val a dir que n'hi ha que tenen afegitons al final en què s'indica, a posteriori, la mort del testador i la localització de la còpia. Així, el document P1802 conté un afegit de 1803 i un de 1825, el document S1850a un de 1859, i el S1850b un de 1863 i un altre de 1875. Provenen de dues cases, una al terme de Sóller i l'altra al de Palma, i hom els va trobar en una mudança en què es traslladaren i desplaçaren canteranos de les dues cases.

Els documents P1802 i P1832 provenen de Palma, d'una casa de tipologia rural situada al camí d'en Mallol, a mig camí entre la Indioteria i el Viver. No obstant això, les terres i béns immobles que apareixen en aquests dos documents no es corresponen amb aquesta casa, sinó que es troben un poc més al nord, dins el nucli semiurbà de la Indioteria, per tal com els topònims que s'esmenten (Can Santandreu, Son Orpina i la parròquia de Son Sardina) es troben en aquesta encontrada. Pel moment en què es daten (1802 i 1832) se situen poc més tard de l'establiment d'aquesta localitat, a la segona meitat del segle XVIII.⁶

5 Naturalment, una llengua escrita sempre serà una llengua cultivada i una *Ausbausprache*, però pot tenir més grau d'elaboració o ser més pròxima al seu anàleg parlat.

6 En els treballs de Ginard 2007, 2008 i 2009 es pot resseguir la història de les primeres dècades de la localitat, en els quals apareixen diversos personatges protagonistes dels documents objecte d'aquest treball.

Els documents S1825, S1850a i S1850b provenen de la casa de Sóller, que està situada a la localitat de l'Horta, amb entrada per la carretera del Port. No obstant això, ben igual que el cas dels documents de Palma, tampoc no sembla que es referesquen a la casa on foren trobats. Tant els tres documents de Sóller com els dos de Palma aparegueren entre més documents, de la mateixa cronologia i altres de més recents, però ja tots en castellà.

Aprofundint més en el contingut i la forma dels texts, es tracta de quatre testaments i un document en què se certifica el cobrament d'una herència (P1832). Tots contenen text en català, que és el que hom estudiarà, però no exclusivament. Així, el document S1850a conté un afegitó de 1859 que conté un paràgraf en català (en el qual s'indica la mort de la testadora) i un en castellà (en el qual s'indica la localització de la còpia), mentre que en el S1850b aquests mateixos paràgrafs, que daten respectivament de 1863 i 1875, són tots dos en castellà. És interessant remarcar que en tots els casos la llengua triada encaixa amb la cronologia de la Llei del Notariat, que forçava a la redacció de tots els texts en castellà i que data de 1862.

El cos del treball el constitueix un comentari lingüístic en què hom analitza l'ortografia, la fonètica, la morfologia, la sintaxi i el lèxic dels documents, tot valorant la seva proximitat a la llengua parlada i la seva fidelitat al model de llengua escrita. Tot seguit hom compara els resultats obtinguts amb els dels estudis previs i es confronten amb els objectius establerts. Els arguments obtinguts al llarg del treball serviran per donar resposta a la pregunta de recerca.

2. ANÀLISI DELS DOCUMENTS

2.1. Fonètica i ortografia

Es tracta d'un text que conté les característiques de la llengua escrita de l'època. Segueix, a grans trets, les normes d'accentuació habituals a l'època (Segarra 1985: 77-78), en què solament portaven accent (sempre agut) els mots aguts i qualche monosíl·lab (principalment *á, ó* i *mi*), però no és regular i sovint els traços dels accents no són clars. La puntuació directament no segueix les convencions modernes, ni tampoc la majúscula inicial, que és sistemàtica en els noms propis però s'estén a altres tipus de mots seguint uns criteris que, a primer cop d'ull, no semblen clars. Els mots, en canvi, se separen seguint les convencions del moment amb poques excepcions: els enclítics apareixen units al verb (*verificarse* S1825 2r.24, *instituirlo* S1850b 2v.13), seguint l'ús castellà, i no apostrofa mai (*me ha* P1802 1v.4). Tots aquests trets són habituals en el català escrit de l'època.

2.1.1. Vocalisme

La confusió entre *a* i *e* en posició àtona és molt freqüent, fins i tot en casos en què la vocal revela el seu timbre en altres formes de la morfologia (*tarcer* P1802 5v.1; *tanim* S1825 1r.9). Val a dir que hi ha una certa tendència a mantenir la *-a* pels mots femenins, però les excepcions són abundants (per exemple, en el document S1850b són freqüents els femenins singulars acabats en *-e*: *clare* 1r.13, *vegade* 2r.1, *plate* 2r.10, *demanantle* 2v.15, *sexante* 2v.25, *ordenade* 3r.2, etc) i la incoherència és evident, com el cas de *las moltes gracias* (S1825 2r.18). Per la seva banda, la *y* s'utilitza en la conjunció copulativa i en els diftongs decreixents sense excepció, com era tradicional. Fins i tot es fa servir en posició de hiat (*Isayas* P1802 1r.10) i en posició inicial seguit de vocal (*ynfants* P1802 3v.5, S1825 2v.5; *ytem* S1850a i arreu del document). No hi ha casos de monoftongació del grup *ua* en *o* (*aygua* S1825 1r.29), ni de simplificació del grup *-ia* (*sínia* S1825 1r.29 i arreu del document). Per la seva banda, les hacs antihiàtiques (*fahedora* P1802 1v.20, *ahont* P1802 2r.16, *lloho* P1802 3v.19) no són sistemàtiques, perquè de vegades no apareixen (*poseir* S1825 1v.28, *instituesch* S1850a 2r.4, i maldament sia etimològica, *proibeix* S1825 2r.13) i altres vegades apareixen entre dues vocals que formen diftong (*dehim*, *fehim* S1825 2r.21).⁷

2.1.2. Consonantisme

La grafia del so /k/ en posició final és sempre *-ch*, amb poques excepcions (*public* P1802 5v.2); en el cas de /t/ final, predomina la grafia amb la sorda, tot i que hi ha exemples amb la sonora (*Bernad* S1825 2r.6 i S1850a 1r.6; *rabud* S1825 2v.19). L'antic grup *qua* de la llengua clàssica és substituït per *cua* en tots els documents llevat del P1802. Es manté la grafia *ll* per representar la ela doble del llatí (*anullant* P1802 4r.6 i S1850a 2r.13; *pupillar* S1850b 3r.6), que es confon amb la grafia de la ela palatal, sempre *ll* (n'és excepció l'arcaisme ortogràfic *leix* 'deix', present en els documents P1802, S1850a i S1850b). La grafia *ny* és totalment absent, i solament es conserva fossilitzada a final de mot en la forma *ñy* (*estrañy* P1802 3r.9, *añy* S1825 1r.31, S1850a 2r.19, S1850b 1r.1); a tota la resta de posicions apareix *ñ*. Les hacs etimològiques apareixen amb regularitat, excepció feta de la infracció *hem* 'em', que sempre apareix sota aquesta forma (S1825 1v.11, S1850a 2r.17, S1850b 3r.8).

Pel que fa a la grafia de les sibilants, d'entrada la *ç* no apareix en cap document, convertida en *z* (*zo* P1802 1r.12, *forza* P1802 4r.4) o, al més sovint, en *s* (*fas* '[jo] faç' P1802 3v.4, P1832 1r.1, S1850b 1v.15). La *ss* també és absent en el document S1825, i en els altres

⁷ Tot i que la pronúncia antiga és amb hiat (*deim*), al segle XIX la pronúncia ja era amb diftong, car no és estrany de veure un diftong separat per una hac (Coromines 1971: 270).

no apareix sempre, normalment simplificada (*contentasen* P1802 3r.10, *profesan* S1825 2r.20, *espresat* S1825 2v.7, *poseidor* S1850b 2v.19) però també substituïda per *c* (*Puricima* P1802 2r.1, *expreció* P1802 4r.10). En fi, tot i que sembla que en la resta de casos la norma clàssica en general se segueix, les infraccions són freqüents (*consedir* P1802 2r.5, *fases* '[tu] faces' S1825 2r.4, *nozaltres* S1825 2r.6, *iglesia* P1802 1v.20, *quinse* S1832 13.8, *setse* P1832 1r.15, *tretce* S1850b 1r.1, etc). També es troben grafies alternatives a la *x* (*acsedex* S1825 2r.9, *etzecutors* S1850a 1r.12, *espectant* S1850a 1v.14, *etcecutors* S1850b 1r.21).

La grafia del so /z/ és un cas semblant al de les sibilants, en què se segueix la norma però amb infraccions freqüents: *mitga* P1802 4v.16, *Geroni* P1802 5r.1, *haje* S1850b 2v.20, *yo*⁸ S1825 1r.21, S1850a 1r.5, S1850b 1r.14; *pasatje* S1825 1v.6; *Jutje* S1825 2r.10. Pel que fa a la grafia *-ig*, no apareix en cap document i en el seu lloc s'empra *tx* (*safaretx* S1825 1r.29). No es documenta cap cas de iodització. Pel que fa al cas de la *r*, que sens dubte ja havia caigut en la llengua parlada, és general la seva representació, tot i que hi ha casos delaten la caiguda, com ara *fer* 'fe' (S1825 2v.14) i *Farré* (S1825 2v.15). Per altra banda, és sistemàtic l'ús d'una *r* final analògica en els infinitius en *-re* (*dispondrer* P1802 1v.3, 3r.5; *escriurer* P1802 4v.1; *vendrer* S1825 1v.12; *viurer* S1850a 1r.5; *correspondrer* S1850b 3v.11, 3r.9).

Es manté l'ús tradicional de la preposició *ab*, per molt que sens dubte la pronúncia real ja feia temps que era *amb*, la qual no apareix. A més, apareix tot un seguit d'ortografies arcaïques com ara *fee* per *fe* (P1802 1r.18, 5r.3), *e* per *y* (P1802 1v.16, 4v.18) o *crezada* per *creada* (P1802 1v.18). Altres formes, com *sens* 'sense' (S1825 2r.29, S1850a 2r.5) o *vidual* (S1850a 2r.5, S1850b 2v.6), tant poden indicar una grafia allunyada del català parlat com el fet que aleshores la forma encara era viva. Altres formes reflecteixen la llengua de carrer, com ara *Juan* (P1802 1r.13, S1825 1v.17), el sufix *-idat* (P1802 5r.9, S1825 1v.31, S1850b 2v.25), *nostro* (S1825 1r.10, S1850a 1r.18), *estiré* (P1802 3v.9), *ubert* (P1802 4v.18), *cumplir* (P1832 1v.8, S1825 2r.5), *Iglesia* (S1850a 1r.17) i *matremoni* (utilitzat arreu del document S1825).

2.1.3. Recapitulació

Com es veu, es tracta d'una llengua que es pot considerar hereva del model de llengua escrita tradicional, amb orígens en el català medieval i amb continuïtat en el català modern. Es remet en aquest model l'ús de la lletra *y*, tant en la conjunció copulativa com en

8 Segons el DCVB (s.v. *l. jo*), la gent pagesa de Mallorca encara pronunciava aquest mot amb [j], igual que a moltes altres zones del domini lingüístic i segurament també a la llengua antiga, atesa la freqüència de la grafia *yo*.

els diftongs; la grafia *ch* pels grups oclusius finals (Segarra 1985: 22), la *ll* per marcar la el doble del llatí (Segarra 1985: 33),⁹ i la retenció de les hacs etimològiques i l'ús d'hacs antihiàtiques (Segarra 1985: 38-39), a despit de la seva manca de regularitat. Pel que fa a la correcta distinció entre *b* i *v* (Segarra 1985: 28), no resulta sorprenent atès que es corresponia exactament amb la llengua parlada i no comportava un exercici de memòria afegit. Per la seva banda, la *r* final analògica en els infinitius en *-re*, tot i que coincideix amb el català parlat de Mallorca, en realitat ja era freqüent en la llengua escrita d'arreu del territori (on, en canvi, no devia tenir realització fonètica en cap cas, ni tan sols seguit de clíctic pronominal. Vid. Segarra 1985: 43).¹⁰

No obstant això, l'erosió del model clàssic és palpable en la confusió constant de *a* i *e* àtones (Segarra 1985: 62-63) i de les sibilants (Segarra 1985: 49 i 54-55), en la qual hi ha una gran sensació d'absència de norma, que sens dubte és un reflex de la poca formació en llengua catalana dels advocats de l'època, però sobretot amb el poc ús social en l'àmbit formal i sobretot escrit, i que contrasta amb èpoques anteriors. També és una mostra de la pèrdua dels referents clàssics la incorporació de la grafia *cua* en detriment de *qua*, la substitució del dígraf *ny* per *ñ*, i la representació de la [t] final com a *d* també s'allunya de l'ús antic (Segarra 1985: 22). De tota manera, malgrat l'abandonament progressiu de l'antic model escrit de català, les diferències amb el català parlat es mantien ben fermes, com es veu en l'absència de iodització, de monoftongació del grup *ua* i de simplificació del grup *-ia*, i també en algunes grafies arcaïtzants que mostren com encara era viu el model de llengua escrita tradicional. Així i tot, hom ha evidenciat força casos (puntuals, això sí) en què la llengua parlada s'escola dins de la llengua escrita, que fins llavors s'hi havia mantengut força hermètica. En general, la sensació és que la intenció dels autors és de continuar amb la tradició que els havia arribat, però que és la pèrdua d'espais i la qualitat de la formació la que els porta a cometre infraccions, les quals cal considerar errors i no pas innovacions volgudes.

2.2. Morfologia

2.2.1. Morfologia nominal

Pel que fa a l'article,¹¹ en aquests documents alternen les formes *lo* i *el* de tal manera que es fa difícil de trobar un context clar que condicioni l'ús d'una forma o l'altra. Així,

9 Encara que la representació de la lateral paletal amb el dígraf *ll* s'allunya parcialment de l'ús antic, ja s'havia generalitzat al llarg dels segles XVII i XVIII i no calia esperar altra cosa (Segarra 1985: 32).

10 Tot i que en el català de Mallorca les *r* finals no sonen, sí que apareixen quan l'infinitiu va seguit d'un pronom clíctic, i efectivament també es realitzen encara que es tracti d'un infinitiu en *-re* (*rómprer-ho*, *córrer-hi*, *pèdrer-se*).

precedint un mot començat per vocal es troben les dues opcions (*el*: P1832 1v.12, S1825 1v.19; *lo*: P1802 2r.2, S1850a 1r.1), mentre que la forma elidida és totalment absent. Per altra banda, seguint un mot acabat per vocal també es troben totes dues formes (*el*: P1832 1v.12, S1850b 1r.14; *lo*: P1802 4r.15, S1825 1v.25). Solament en combinació amb una preposició es pot detectar un patró: *del* és força més freqüent que no pas *de lo* (però així mateix S1825 2r.30, S1850b 1r.1), i encara més clar és el cas de la preposició *a*, on domina *al* amb molt poques excepcions (*a los*: P1802 5r.12, S1825 2v.8). En el cas de *per*, no apareix mai la contracció *pel*, però es troben exemples tant de *per el* (S1825 1r.8, S1850a 2r.4) com de *per lo* (P1802 2r.8, P1832 1r.9). En canvi, sí que hi ha una distinció nítida en el cas de l'anomenat *lo neutre*, en què justament la forma *lo* ocupa tots els espais en detriment de la forma *el* (*ab lo per mí á ellas destinat* P1802 3r.10, *tot lo sobre dit* S1825 2r.14, etc). En qualsevol cas, la cosa més remarcable pel que fa al propòsit del treball és el fet que l'article salat és totalment absent dels documents. També cal esmentar el fet que en cap dels documents no apareix ni un sol article personal (*en/na*), molt comú en la parla popular i que cal interpretar que els autors ometen deliberadament.

Pel que fa als demostratius, els texts mostren una diferenciació clara respecte dels usos orals: mentre que la forma de llunyania és *aquell*, igual que en la llengua parlada, la forma de proximitat és *este*. Solament en quatre ocasions i en la seva forma femenina apareix la forma *aquesta* (P1802 3v.18, P1832 1v.3, S1850a 2r.10 i S1850b 3r.17). No sembla que es pugui atribuir a res més que la casualitat el fet que aquest demostratiu no aparegui mai en plural, car hom no hi identifica formes alternatives que les puguin suplir. En relació amb el demostratiu *este*, cal fer esment al pronom *esto* (P1802 2v.3, S1825 1r.13), un castellanisme que es recolza en aquell demostratiu i que supleix la forma oral *això*. En qualche cas apareix precedit per la preposició *per* (*per esto*: S1825 1r.12) tot substituint el pronom *ço*, el qual no és absent del tot (*per zo*: P1802 1r.12).

El cas dels pronoms febles no és gaire diferent del de l'article, car no hi ha una predominança clara ni de la forma plena ni de la reforçada.¹² El de primera persona singular adopta la forma *em* (sempre escrit *hem*: S1825 1v.11, S1850b 1v.5, per bé que *en* S1825

11 Les formes plenes són les formes primeres, mentre que les reforçades (juntament amb totes les formes reforçades pronominals) aparegueren posteriorment i seguint mots acabats en vocal, de tal manera que no calia cap vocal per l'article (*de lo pare* > *del' pare*), de manera paral·lela a les formes elidides (*lo avi* > *l'avi*). Més tard s'estengueren en altres contextos fonètics, de manera que aparegué la vocal de suport *e* perquè fos realitzable fonèticament (Moll 2006: 181-182). Així i tot, les formes plenes foren les preferides per la llengua escrita durant molts de segles després que ja haguessin aparegut les formes reforçades.

12 Cf. la nota anterior, atès que diacrònicament es tracta del mateix fenomen. Vid. també Moll 2006 (p. 177).

1v.24 en sembla una excepció) però també la forma *me* (S1825 2r.4, S1850b 1r.17), a despit que puga confondre's formalment amb el possessiu femení de la primera persona. Pel que fa a la segona persona, n'hi ha molt pocs casos, però es manté aquesta dualitat (*et*: S1825 1r.26; *te*: S1825 2r.5). En fi, en la tercera persona es troba exclusivament la forma plena, tal vegada perquè la reforçada coincideix formalment amb la tercera persona del present del verb *ser* (però ja s'ha vist més amunt que la concurrència entre *me* pronom feble i *me* pronom possessiu no era un problema). Pel que fa als casos de plural, predominen les formes plenes (*nos*: S1825 2r.19; *vos*: S1825 1v.6), tot i que es documenta la forma *us* (S1850a 1v.11).

Altres particularitats en el sistema de pronoms febles són l'absència del pronom *ho*, substituït en tots els casos pel pronom *lo* (*lo degue executar* P1802 3r.6, *lo verifica are* P1832 1r.16, *lo firm y subscrich* 1v.15), ús que cal qualificar de castellanisme perquè l'antecedent sempre és un neutre abstracte; i l'ús de la forma *los* com a pronom de datiu (P1802 3r.13), força corrent en la llengua oral actual. També es pot destacar l'ús de la forma *mi*, que si més no actualment en la llengua oral de Mallorca se substitueix sovint per *a jo*, variant absent en aquests documents.

Pel que fa als possessius, el quadre següent serveix de resum (el nombre en superíndex indica la quantitat de vegades que apareix cada forma):

Poseïdor		Singular		Plural	
		masculí	femení	masculí	femení
		Tònic			
Un sol	1a	el meu ⁴	la mia ²⁶	-	-
	2a	-	la tua ³ / la teva ¹	los teus ¹	
	3a	-	la sua ¹³ / la seva ²	-	-
Més d'un	1a	-	la nostra ³	los nostros ⁴	-
	2a	-	-	los vostros ¹	-
	3a	-	la sua ¹³ / la seva ²	-	-
		Àton			
Un sol	1a	mon ⁵¹	me ²²	mos ¹⁸	mes ²⁰
	2a	-	-	-	-
	3a	son ¹⁷	sa ³ / se ¹	sos ¹⁰	ses ³
Més d'un	1a	nòstron ³	nostra ¹	nostros ³	-
	2a	-	-	-	-
	3a	son ¹⁷	sa ³ / se ¹	sos ¹⁰	ses ³

Com es veu, predominen els pronoms àtons en tots els casos llevat de les formes femenines singulars, en què hi ha preferència per la forma tònica amb preferència per la forma antiga *mia, tua, sua*. Les formes àtones acompanyen qualsevol casta de substantiu (*cadaver* P1802 2r.1, *mon obit* S1850a 1v.4, *son efecte* S1825 1r.17, *nostron favor*¹³ S1825 2r.15) i no solament noms de parentiu, el qual fou el context en què les formes àtones resistiren més (Moll 2006: 179).

En fi, per cloure la secció sobre morfologia nominal cal destacar l'absència del pronom *qualque* a favor d'*algun* (P1802 3r.5, S1825 2r.29), cosa que contrasta amb la llengua oral d'avui en dia, en la qual el segon és absent a favor del primer; i l'absència de *cap* a favor de *ningun* (P1832 1v.11, S1850a 1r.3), i que, igual que el cas anterior, contrasta amb la llengua oral actual. Val a dir que tant *algun* com *ningun* són pronoms força corrents en la llengua clàssica, per molt que tots dos coincideixen amb el castellà (Moll 2006: 184).

2.2.2. Morfologia verbal

Dins de la morfologia verbal, la cosa que crida més l'atenció és la primera persona del singular del present d'indicatiu. Com és sabut, l'ús mallorquí actual fa servir la desinència zero, ús que és compartit, a grans trets, per la llengua clàssica (Moll 2006: 197). En canvi, els documents en qüestió mostren major diversitat, atès que, al costat d'aquesta desinència zero (*pos* P1802 1v.8, *man* P1802 3r.4, *declar* i *confès* S1850b 3r.11), també és corrent la desinència *-o* (*otorgo* i *firno* P1802 4r.14, *obligo* S1825 1v.26). Pel que fa a la seva distribució, no sembla que obeeça a cap criteri atesa la vacil·lació en un mateix verb (*confirmo* P1802 3v.20 / *confirm* S1850a 2r.10) i en una mateixa seqüència (*aprovo, ratifico y confirm* S1850a 2r.10). Més endavant es veurà com aquesta desinència no és estranya en els documents mallorquins dels segles XVII-XIX, com tampoc no ho és la desinència *-e*, que en els documents estudiats no es documenta cap vegada.

Altres particularitats de la primera persona del singular del present són les formes incoatives en *-esch* (*elegesch* P1802 1v.19, *poseesch* S1825 1r.25, *regonesch* S1850b 3r.11), i les formes *donch* ('don' S1825 2v.20) i *fas* (= *faç* 'faig' P1802 2r.14), a més del cas de *tinch*, que es comenta més avall. Al plural, la primera i segona persones mantenen la vocal *a* del radical (*estau* S1825 1r.11, *donam* S1825 1r.16, *acceptam* S1825 2r.15), mentre que també es documenten les desinències *deim* (S1825 2r.21) i *feim* (S1825 2v.10), en comptes de *diem* i *fem*, les generals a la resta del domini lingüístic.

13 Aquesta variant de *nostre* o *nostro* era força comuna a la llengua antiga, i es perdé amb el temps però no pas a Mallorca, on encara era viva a començament del segle XX (DCVB, s.v. *nòstron*).

Pel que fa al subjuntiu, els documents mantenen l'ús antic (Moll 2006: 201), que feia ús de la desinència zero en la primera conjugació i la desinència *-a* en la segona i la tercera (*sia* S1825 1r.3 *passim*, *puga* S1850b 2r.10, *const* P1832 1v.9, *convenga* P1832 1v.10, *haje* S1850b 2v.20, *dispongas* i *fases* S1825 2r.4). De tota manera, en qualque cas (*apiade* P1802 2r.12) es documenta el següent estadi del subjuntiu, en què es generalitza la vocal *-e* a la primera conjugació. Pel que fa a la llengua parlada de moment, per bé que és probable que el subjuntiu en *-i* ja fos força comú, encara es devia conservar el subjuntiu antic, amb desinència zero a la primera conjugació i *-a* a les altres dues,¹⁴ de manera que el seu ús en la llengua escrita no devia suposar gran sorpresa en cap parlant mallorquí (Moll 2006: 201).

Una particularitat en què hi torna a haver oscil·lació és el cas de la vocal de l'arrel dels verbs *tenir* i *venir* (i derivats), que en el parlar de Mallorca actual mantenen sempre el timbre *e* (*tenc*, *tenguem*; *vénc*, *venguem*) però que ja antigament es documenten amb el timbre *i* en determinades formes (*tinc*, *tinguem*; *vinc*, *vinguem*), en concurrència amb el timbre *e*. Els documents en qüestió, doncs, mostren diversitat, i així com en uns casos apareix d'una manera (*tenga* P1802 2r.13, S1825 2r.10; *convenga* P1832 1v.10; *tench* P1802 2v.19; *tendrán* P1832 1v.2), en uns altres, de l'altra (*tinch* P1802 3r.6, 3r.12, S1825 1r.25, S1825 1v.9; *tinga* S1850a 1v.1; *pervingan* S1850b 3r.10).

Pel que fa al passat, les formes perifràstiques amb el verb *anar* són absents del tot, substituïdes per les formes sintètiques (P1802 4v.14, P1832 1r.16, S1825 2v.13). Les formes sintètiques no són absents del tot en la llengua parlada de Mallorca, però sí que ho és la primera de singular,¹⁵ que també apareix als documents (*doní* S1850a 2v.5). També es documenta la forma *fonch* (P1802 4r.14).

Altres característiques són la forma *havem* (1802 1r.8; de fet, és la forma tradicional, enfront de *hem*), l'imperatiu *dispon* (P1802 1r.10, S1850a 1r.5) i la forma no incoativa *cumplan* (per *cumplesquen*; P1802 1v.14). També es pot remarcar la forma *dient* (P1802 1r.10), si més no perquè contrasta amb l'ús oral actual (en el qual s'usa *diguent*), per bé que res no impedeix de pensar que llavors la forma no velaritzada encara no fos d'ús general.

2.2.3. Recapitulació

Com es pot veure, de manera semblant al cas de la fonologia, en la morfologia també es conserven molts d'elements que remetent a la llengua clàssica i que contrasten amb l'ús oral del moment, elements que reforcen la idea que el model de llengua escrita tradicional

14 Per exemple, són les formes usades a les Rondalles Mallorquines de Mossèn Alcover.

15 De fet, la primera persona del singular és la primera a desaparèixer a tots els parlars que n'han perdut una forma o més (Pérez Saldanya 1998: 261 ss.).

encara no s'havia deixat d'aprendre. En són exemples l'absència de l'article salat, mai no usat en la llengua escrita (Moran 1984: 33-52); l'absència de l'article personal, també judicat vulgar i absent en general de la documentació escrita (Moll 2006: 286); i l'ús de pronoms, determinants i indefinits com ara *este, ço, algun, ningun* i les formes àtones dels possessius (Moll 2006: 279). Pel que fa a les formes dels clítics pronominals, és cert que, en general, en la llengua parlada de Mallorca predominen les formes plenes, mentre que en el text alternen les unes amb les altres, però també és cert que al singular les formes reforçades tampoc no són estranyes; és més fort com a conservació de la tradició escrita el cas de *us*. En la morfologia verbal també hi ha un bon nombre de trets que provenen per força de la tradició escrita: les formes del subjuntiu amb desinència *-e* (encara que, com s'ha vist, són poc corrents als documents estudiats), les formes de *venir* i *tenir* amb *i* a l'arrel (*tinc, tinga* i *vinc, vinga*), l'absència del passat perifràstic i l'ús del passat simple en la primera persona.

La desinència de la primera persona del singular del present d'indicatiu mereix una menció a banda. Com s'ha vist, els documents estudiats en aquest treball alternen la desinència zero amb la desinència *-o*. És ben sabut que el primer morfema de primera persona de singular del present d'indicatiu en català va ser la desinència zero, i que al llarg del segle XV es va anar desenvolupant la desinència *-e* (Moll 2006: 196; Segarra 1985: 107-108). En els documents escrits de Mallorca, al llarg del segle XVI es va anar desenvolupant aquesta desinència *-e* (sovint escrita *a*), que no arribà mai a desplaçar la desinència zero, i el segle XVII (dos segles més tard que en el català continental) s'hi afegí la desinència *-o*, que conviu amb les altres dues sense que n'hi haja cap d'absent del tot fins al segle XIX (Alomar Canyelles 1994: 171). És dins el segle XIX que desapareix primer la desinència *-e* i, coincidint gairebé amb la desaparició del català com a llengua escrita, finalment desapareix la desinència *-o* (Martínez Taberner 2000: 249). L'origen concret d'aquestes dues desinències no és particularment rellevant pel present treball, però sí que ho és el fet que totes dues, i particularment la desinència *-o*, tenen l'origen en la llengua parlada; ho confirma el fet que apareix primer en texts que reflecteixen missatges orals i poc formals, i es documenta per darrera vegada en documents de gran formalitat com són els documents notariais (Alomar Canyelles 1994: 164). També són prova que en cert moment degueren ser vives en la llengua parlada de Mallorca romanalles com ara el reneç *me cago en dena / en tot / en s'olla* (i variants com *me catxo en [...]*), força viu en la parla mallorquina contemporània. La interpretació, en qualsevol cas, és que aquest morfema degué durar poc en la llengua parlada i que es conservà exclusivament en la llengua escrita i, particularment, en la tipologia més conservadora de totes, la dels protocols notariais, de manera que els segles XVIII i, sobretot,

XIX, l'ús de qualsevol desinència que no fos la zero suposava un grau d'artificiositat i de retenció d'un tret en desús i allunyat de la parla (Alomar Canyelles 1994: 162).

En relació amb aquest seguit de trets conservats de la llengua clàssica, hi ha un altre grup de característiques que contrasten amb l'ús modern més general, però que eren d'ús habitual en el parlar de l'època a Mallorca (i en la major part de casos, encara actualment), de manera que el seu ús no suposa cap sorpresa. N'és un exemple la desinència zero a la primera persona del singular del present d'indicatiu, corrent arreu del text però coincident amb la llengua parlada. Altres exemples són les formes reforçades dels clítics al singular, l'ús del subjuntiu clàssic, les desinències *-am* i *-au* en el present d'indicatiu de la primera conjugació, i la desinència *-esc* a la primera persona de l'indicatiu dels verbs incoatius (Moll 2006: 198).

En la morfologia és on es troben més poques característiques que indiquen l'erosió de la llengua escrita i la influència que hi exercia la llengua parlada. Així i tot, en són mostres la desinència *-eim* en verbs com *deim* i *feim*, no usats en la llengua escrita i d'origen analògic popular (Coromines 1971: 269-272), i les formes femenines *meva*, *teva* i *seva*, d'origen també analògic i força modern (Moll 2006: 178), per bé que no predominen en els documents. També és un indicatiu que la norma (implícita) de la llengua escrita ja estava força afeblida la gran varietat i poca sistematicitat en les formes de l'article i dels pronoms clítics, que adopten les formes plena o reforçada sense criteri aparent. En fi, hom també documenta castellanismes, com ara el dit *lo* neutre (Moll 2006: 284) i el pronom *esto*, però la realitat és que la incorporació d'interferències del castellà al model català de llengua escrita no era pas una raresa i, fins i tot, més aviat era un senyal de prestigi i de llengua elevada.

2.3. Sintaxi

2.3.1. El verb

Un bon nombre de particularitats sintàctiques afecten el verb. Pel que fa a la veu, són molt freqüents les frases en passiva (*que mon cadaver sia esmortallat* P1802 2r.1, *sia aconsellat* S1850a 1r.4, *hem sia cantad un ofici conventual* S1850b 1v.5), sovint acompanyades per un sintagma preposicional que explicita l'agent de l'acció, introduït per la preposició *per* (*per el sant profeta Isayas* P1802 1r.9, *obras pias [...] per mi ordenades* P1802 1v.15, *lo que per mi trobaran ordenat* S1850b 1v.1). Pel que fa al mode, l'estil dels documents fa un ús recurrent dels gerundis, sobretot del tipus temporal (*trobantse sana de cos y enteniment* P1802 1r.18, *encomenant la mia anima* P1802 1v.15, *prometent que jamay anirán* P1832 1r.23, *tenint efecte* S1825 1r.12) i condicional (*vivint pero vida vidual* S1850a 2r.5). No és estrany tampoc que aquests gerundis portin subjecte propi (*quedant aquell de nosaltres qui [...]* S1825 2r.25, *venint el cas de que [...]* S1825 2r.29).

Pel que fa als usos dels temps verbals, destaca en contexts en què actualment en la llengua parlada comença a predominar el subjuntiu: *prego que si moriré sens fer* (P1802 1v.12), *leix al [...] rector de ahont al dia de la mia mort seré parroquiana* (P1802 2r.15), *si no valdrá* (S1850a 2r.11), *a fi deque dispongas y fases de ells lo que bé te apareixerá* (S1825 2r.4), *aquell de nosaltres qui quedará* (S1825 2r.25). En qualque cas també ocupa el lloc que avui en dia ocuparia un passat de subjuntiu: *venint el cas de que los nostros hereus y Sucesesors morirán* (S1825 2v.4). Dins el terreny del futur podrien entrar també els deverbals formats amb el sufix *-dor* i amb un significat pròxim a una mena de participi de futur: *fahedora* ('que ha de ser/serà feta', P1802 1v.20), *celebradoras* ('que han de ser/seran celebrades', P1802 2v.3), *sempre valedor y yamay revocador* ('que valdrà per sempre i no podrà ser mai revocat', S1825 1r.14). A aquests es pot afegir *venidor*, que de vegades vol dir 'futur' (P1802 3v.15) però en general s'utilitza com a adjectiu en la fórmula *presents y venidors* ('actuals i que vendran', P1802 3v.13, P1832 1r.20, 1v.6, S1850b 2v.1, 3r.15); però segurament no *testador*, que té el significat de 'qui fa testament' (DCVB s.v. *testador*) i que, seguint el patró anterior, hauria de significar 'que ha de fer/farà testament'. Aquesta mena de formacions recorden els gerundius del llatí, de significat futur, passiu i amb el matís modal d'obligació, però, pel que fa a la forma, semblen descendents dels participis de futur actius, formats amb el prefix *-turus, -a, -um* (Moll 2006: 260).

Pel que fa al perfet, no apareix en cap ocasió l'auxiliar *esser*, tal vegada per evitar la concurrència amb la passiva, molt habitual arreu del text. En canvi, sí que és corrent la concordança en gènere i nombre entre el participi i el subjecte, en el cas dels intransitius, i amb el complement directe, en el cas dels transitius: *los bens temporals que Deu Nostro Señor me ha encomanats* (S1850a 1v.3), *encomenant la mia anima en mans de Deu [...], qui la ha crezada y [...] la ha redimida* (P1802 1v.16), *per haver succehida la mort* (P1832 1r.14).

2.3.2. Conjuncions i relatius

Pel que fa a les conjuncions, crida l'atenció la freqüència amb què els documents ometen el mot *que* (*vull sia* P1802 2r.10, *los llegats tinch fets* P1802 3r.12, *vull valgue* P1802 3v.20, *volem se tengan* S1825 2v.11, *al temps se cantarà* S1850a 1r.17). Com es veu, hi ha casos en què també es veu involucrat el pronom relatiu, el qual, per la seva banda, pot presentar dues formes: *qui* o *que*. La segona és la més corrent, però la primera no és estranya: *Jesucrist, qui la ha crezada* (P1802 1v.18, S1850a 1r.15, S1850b 1v.3), *la lley qui diu que la Donació qui acsedex* (S1825 2r.8), *cualsevol de nosaltres qui premorirá, quedant aquell de nosaltres qui quedará* (S1825 2r.25), *aquell de nosaltres qui quedará* (S1825 2r.31), *el qui*

heuré premort (S1825 2v.1), *cualsevol de dits hereus qui morirá* (S1825 2v.6), *yo, D Bernad Frontera Notari, qui, asent requirit, ha rabud [...]* (S1825 2v.19), *yo, el Notari infraescrit, qui, requirit, he rebut* (S1850a 2r.23, S1850b 3v.13). En la llengua medieval, la distinció entre el relatiu *qui* i *que* depenia de la funció sintàctica: *qui* s'emprava pels subjectes, i *que* pels objectes; no obstant això, sembla que també es pot detectar una tendència al *qui* de tenir com a antecedent un substantiu animat, i el *que*, un d'inanimat (Segarra 1985: 187-189). Pel que fa als documents estudiats, el criteri que se segueix és el sintàctic, pel fet que en tots els casos *qui* fa la funció de subjecte i *que*, la resta de funcions. De fet, hi ha un cas (*la lley qui diu...*) en què l'antecedent del *qui* és inanimat, cosa que suggereix que el tret animat/inanimat no té un paper rellevant en la tria d'una forma o l'altra. Pel que fa al *que*, no hi ha gaires casos en què faça la funció de subjecte; solament *Juan Cerdá Sastre, que firma* (P1802 4v.7), *porció de terra que consistex* (S1825 1r.23), *D. Rafel Bernad prevere que lo firma* (S1825 2v.18), *este que es la mia ultima y darrera voluntad* (S1850a 2r.18). Comparat amb aquestes quatre excepcions, els casos en què el relatiu *que* fa una funció diferent de la de subjecte són molt més nombrosos. Així doncs, cal concloure que el relatiu pren la forma *qui* quan fa la funció de subjecte, i la forma *que* quan fa una altra funció. Per altra banda, tampoc no són desconeguts el relatiu *el qual*, que també apareix sovint (*als quals prego* P1802 1v.10, *la cual aprovo* S1850b 3r.17, *ab las cuals no vull* S1850a 1v.7, *á favor de la cual* P1825 1r.17).

En general, la resta de conjuncions no presenten gaires trets particulars. No hi ha rastre de *mes* o *mas* ni de *ne*, però sí de *e* (un sol cas, P1802 1v.16). La consecutiva *doncs* és absent en qualsevol de les seves formes possibles (inclosa la popular *idò*) i apareix arreu *pues* (S1825 1v.11, 2r.1, 2r.10, S1850a 2r.17, S1850b 3v.4). Destaca l'ús de *com* introduint una completiva sense aspecte modal (*Jo [...] fas fé y testimoni com [...] P1832 1r.1, Sia á tots notori y cosa manifesta com [...] S1825 1r.4*), la conjunció causal *per zo* (P1802 1r.12) i l'ús causal del *com* amb subjuntiu (*Com sia cosa serto que P1802 1r.7*). En fi, propi del llenguatge jurídic és l'ús fossilitzat de conjuncions llatines com *primo* i *item*, presents arreu del text.

2.3.3. Preposicions

Pel que fa a les preposicions, els documents distingeixen entre *per* i *per a*, que apareix no poques vegades amb les formes *para* (P1802 1v.5, P1832 1v.9 i S1850b 1v.13) i *pera* (S1850a 2r.5 i S1850b 2v.7).. També es documenta la preposició *sobre* (*escrit sobre paper* P1802 5r.17, *sobre los espresats* S1825 2r.3, *sobre los bens* S1850a 2r.9, *sobre tots mos bens* S1850b 3r.14, i com a adverbi *la que sobre et don* S1825 1r.28, *tot lo sobre dit* 2r.14), en detriment de *damunt*, a més dels casos ja comentats de *ab* (a la secció sobre

fonètica) i *per* com a complement agent (a la mateixa secció sobre sintaxi, a la part sobre el verb). La interferència del castellà apareix en l'ús de les preposicions. Així, *antes de* (P1832 1r.25, S1825 1r.23, 1v.31) i *después de* (S1850a 2r.6, 2v.8, S1850b 2v.7), com també dos casos de *luego de* (S1825 1v.18, 1v.23). Pel que fa a la caiguda de preposició davant de la conjunció *que*, en general la preposició es manté (*el cas de que* P1802 3r.4, S1825 2v.4). Els documents també fan ús de la preposició *a* en els complements directes (*tament als perills* P1802 1v.2, *elegesch en Marmasors [...] á la dita Margalida [...] S1850b 1r.20*).

2.3.4. Pronoms

Per cloure la part sobre la sintaxi i pel que fa als pronoms febles, els documents no sempre reprenen amb el pronom feble el complement quan es tracta d'un pronom de segona persona en forma plena: *yo D. Rafel Bernad don a tu* (S1825 1r.21), però en canvi *vos don a tu* (S1825 1v.8). Pel que fa a la persona, tots els texts estan en primera persona (del singular o del plural, segons que escaiga), mantenint la ficció que hom recull les paraules literals del testador. En canvi, difereixen del tractament que donen al beneficiari: P1802 (*leix [...] á Catalina Blanch [...] un tros de terra [...] y ella a mí premorta*, 2v.8), P1832, S1850a (*leix [...] á las ditas Maria, Margalida, Catalina y Rosa Oliver mes fillas á cada una de ellas*, 1v.13) i S1850b els tracten en 3ª persona, mentre que S1825 els tracta de *vosaltres* (*amor que tanim á vosaltres*, 1r.9).

2.3.5. Estil

Altres característiques pròpies de la sintaxi o més aviat atribuïbles a l'estil propi d'aquesta tipologia de text són: l'ús d'un ordre marcat o poc natural dels elements en la frase (*marmassors y de esta ultima voluntat mia executors* P1802 1v.9; *cumplan y cumplir fasen* P1802 1v.14; *accions á mi pertañents* S1850a 2r.3; *tement però* S1850a 1r.9), repeticions i redundàncies (*ells y cada un de ells en particular* P1802 1v.13, *[fideïcomisos] partañents y partañer davents* P1802 3v.15, *moriras y sempre no viuras* P1802 1r.11, *has de morir y no sempre viurer* S1850a 1r.5, *si no valdrá ó valer no podrá* S1850b 3r.19), abundants sobretot en els verbs en primera persona, que sovint apareixen en grups de dos o tres (*lloho, aprovo, ratifico y confirmo* P1802 3v.19, *aprovo, ratifico y confirm y vull valega* S1850b 3r.18). A més de tots aquests trets més o menys sistematitzables, els documents són plens d'expressions formulars i girs propis d'un estil notarial i jurídic i ben allunyats de la parla quotidiana, com ara *ella a mí premorta* (P1802 2v.13), *la sola veritat del fet ateza* (P1802 3v.11), *sia á tots notori y cosa manifesta* (S1825 1r.3), *de tot mon grat, certa ciencia, libera espontanea voluntat* (S1825 1r.13).

2.3.6. Recapitulació

Com s'ha pogut veure, en la sintaxi és on, en general, la modalitat escrita marca més diferències amb la llengua oral. L'espontaneïtat i els anacoluts constants contrasten amb la sintaxi de la modalitat escrita, força més complexa i tendent a la subordinació. En el llenguatge notarial això es pot accentuar encara més, atès que tendeix a fer servir fórmules artificioses per minimitzar la possible ambigüïtat del text. Un exemple molt clar és l'ús corrent de la passiva, del tot absent en la llengua parlada i molt freqüent en els documents estudiats; també és el cas de l'abús dels gerundis, l'ús d'un orde oracional molt marcat i artificiosos, de repeticions i d'altres girs formulars propis de l'estil notarial. També es remeten al model clàssic de llengua escrita conjuncions com *e*, *com* introduint una completiva sense aspecte modal, la conjunció causal *per zo*, l'ús del *com* causal sense *que* amb subjuntiu, i les preposicions *ab*, *sobre* (poc corrent en el parlar de Mallorca; en detriment de *damunt*) i *per a*, també desconeguda en el mallorquí parlat. Propi del llenguatge jurídic és l'ús fossilitzat de conjuncions llatines com *primo* i *item*, presents arreu del text. El fet que la preposició *de* no introduezca mai un complement agent, com no és estrany en el parlar de Mallorca (Bartra Kaufmann 2008: 2134), també es pot considerar entre les marques de llengua culta. Pel que fa a l'ús esmentat del futur, és insegur si es tracta de la retenció d'un tret de la llengua antiga i la tradició escrita (Pérez Saldanya 1998: 277 ss.) o si es tracta de la influència de la llengua parlada, que podia retenir aquest tret.

Ara bé, un bon nombre de trets sintàctics són probablement atribuïbles a la influència del castellà. Així i tot, n'hi ha que confereixen a l'estil un to més elevat i d'altres que passen més desapercebuts. Principalment, es tracta d'aspectes referents a les conjuncions i a les preposicions, com ara la preposició *a* introduint els complements directes, l'omissió del *que* en completives i relatives, i la no caiguda de preposició davant de la conjunció *que*. La interferència del castellà també apareix en l'ús de les preposicions i conjuncions: *antes de* i *después de*, *luego de*, i l'absència de *doncs* i la popular *idò* en detriment de *pues*, com no era estrany en la llengua escrita del moment.

En canvi, i a diferència del que passava en les seccions anteriors, en el camp de la sintaxi hi ha poca interferència, si més no a primer cop d'ull, de la llengua parlada. Tots els possibles casos o bé es poden explicar també com a castellanismes, o bé són simplement retencions de la llengua antiga i, per tant, coincideixen amb la tradició escrita. És el cas de la concordança en gènere i nombre entre el participi i el subjecte, en el cas dels intransitius, i amb el complement directe, en el cas dels transitius (Moll 2006: 291), i de la distribució dels relatius *qui* i *que* segons la funció sintàctica del relatiu (Moll 2006: 334). Pel que fa a

l'absència de perfets amb l'auxiliar *esser*, es tracta d'un tret propi del català i adquirit per evolució interna, i sembla que no pas per interferència (Pérez Saldanya 1998: 199 ss.). De tota manera, atès que aquest tret era habitual en la llengua antiga i també en el parlar de Mallorca (Moll 2006: 290), també és raonable interpretar que els autors l'ometen per seguir la moda castellana i amb independència del fet que fos un fenomen que s'estava generalitzant en la llengua parlada. Cal tenir en compte que, en documents d'aquestes característiques, és més probable que es produeixen interferències del castellà que no pas de la llengua parlada.

Pel que fa a les formacions deverbals amb el sufix *-dor*, tot i que un ús afavorit per la influència llatinitzant és raonable per un tipus de text com els documents en qüestió, cal tenir present que aquesta mena de sufix, amb aquest significat precís, és força viu, i sobretot productiu, en el parlar de Mallorca: *aquesta aigua no és bevedora, aquests llibres no són compradors, aquest infant no és aguantador*.

2.4. Lèxic

Pel que fa al lèxic, i com és lògic, apareixen força mots propis del llenguatge jurídic, com ara *nuncupatiu, marmassor, llegat, llegítima, heretat, semovent, fideïcomís, codicil, cassar, prisa, possessorí, òbit*. Propis de la modalitat escrita més general són els adjectius *dit, sobredit* i *infrascrit*. En relació amb l'àmbit jurídic, apareixen una sèrie d'arcaïsmes que no són estranys pel concepte a què es refereixen sinó a la forma que presenten; és el cas de *atrobare* (cf. DCVB), *leixar, quiscú, validitat* (cf. DCVB), *venidor* 'futur' i *jamai*, i segurament també es podria incloure el sintagma *los teus* (S1825 1r.30), propi de la temàtica testamentària (cf. DCVB s.v. *seu, seva*). Pel que fa al cas d'*àvia* (P1832 1r.10), seria excessiu qualificar-lo d'arcaïsmes, però certament sí que suposa la retenció d'un mot que, en la parla col·loquial, ja devia ser rar.

Però sobretot destaquen en els documents mots provinents de la interferència castellana: *alcansar, a soles, demés, gasto, siguent, pago, lomenos, ello, agrado, mediant, en seguida, propinco, adorno, alaca, costear, firme, pio, postumo, animo, vitalicio...* A més, també apareixen llatínismes com ara *semel, in stirpem et non in capita, Santi Spiritus* i els esmentats *item* i *primo*. En fi, també hi ha casos en què l'aparent castellanisme pot ser, en realitat, un llatínisme: en el cas de *liber, contiguo, salvo* i *modo*, el DCVB obre la porta a la possibilitat que deguen la seva forma al llatí i no pas al castellà, i també podria ser el cas de *consortes* (en comptes de *consorts*). El cas de *últim* (P1802 1v.5, P1832 1r.15, S1825 2r.12, S1850a 1r.11), sia castellanisme o llatínisme, també es compta entre els exemples que s'allunyen de la llengua parlada, en la qual s'usa *darrer* (per bé que és propi de la llengua clàssica i tampoc no és absent dels documents: S1850a 2r.18, S1850b 3v.5, P1802 1v.7).

3. CONCLUSIONS

Vistes i exposades les característiques principals de la llengua d'aquests documents, cal veure si coincideixen amb la resta d'estudis esmentats sobre aquest mateix tema i assenyalar-ne les diferències, en cas que n'hi haja. Com s'ha vist, el principal estudi sobre el model de llengua escrita és el de Catalina Martínez Taberner (2000), que repassa texts dels segles XVIII i XIX de diverses tipologies, entre les quals la llengua dels testaments. Cal tenir en compte que, mentre que en el present estudi els documents estudiats són de la primera meitat del segle XIX, en l'estudi de Martínez Taberner s'estenen al llarg dels cent cinquanta anys que van de 1700 a 1850 (aproximadament) de manera força homogènia, de manera que els resultats del present estudi haurien de mostrar un panorama lingüístic lleugerament més tardà i, per tant, més erosionat.

Així doncs, en general els documents estudiats coincideixen amb les convencions de la llengua escrita de Mallorca del moment. Hi havia tot un seguit de trets del model de llengua escrita tradicional que es conservaven: l'ús de la *y* representant la conjunció copulativa i com a segon element d'un diftong decreixent, l'absència total de iodització, l'ús del dígraf *ch* per representar les oclusives velars en posició final de mot,¹⁶ la persistència en la representació de la *r* en posició final de mot ja elidida en la llengua parlada (Martínez Taberner 2000: 246), la preferència de *este* per davant de *aquest* (Martínez Taberner 2000: 247) i de les formes àtones del possessiu (Martínez Taberner 2000: 248), com també de les formes del subjuntiu sense desinència (Martínez Taberner 2000: 251). També era general la distinció entre el relatiu *qui* i el relatiu *que* (Martínez Taberner 2000: 248) i la concordança del participi en el perfet (Martínez Taberner 2000: 251).

En altres casos en què la tradició escrita mallorquina s'havia allunyat de la llengua escrita tradicional, els documents estudiats en aquest treball no suposen una excepció. En efecte, sembla que, a tall d'exemple, en aquell moment la confusió entre *a* i *e* àtones ja era molt generalitzada (Martínez Taberner 2000: 245). Per altra banda, mentre que en els documents estudiats per Martínez Taberner (2000: 246) el grup *qua* es perd entre 1819 i 1849, en els documents estudiats en aquest treball es perd entre 1802 i 1825, resultats plenament compatibles. Un altre exemple és el de la representació de la nasal palatal, que havia perdut el dígraf *ny*, substituït per *ñ* i per *ñy* en posició final.¹⁷ També hi ha coincidència en altres trets de probable influència castellana com ara l'omissió del *que* tant en oracions

¹⁶ Martínez Taberner no té en compte la grafia de les oclusives dentals finals, que en el present estudi s'escriuen preferentment amb la dental sonora, *d*.

¹⁷ De tota manera, els documents estudiats en el present treball només presenten el dígraf *ñy* en posició final, mentre que sembla que encara no era estrany trobar-lo en posició medial (Martínez Taberner 2000: 246).

completives com en oracions de relatiu (Martínez Taberner 2000: 248) o la no caiguda de preposició davant *que* (Martínez Taberner 2000: 251).

En canvi, els documents estudiats en aquest treball presenten característiques que denoten una erosió de la norma tradicional lleugerament superior. És el cas de la representació de les sibilants, que segons Martínez Taberner (2000: 246) ja estava força erosionat, però sembla que es mantenia força en el cas de les postalveolars i, en general, la sensació és que els documents del present treball presenten una situació més caòtica. En canvi, hi ha qualque aspecte en què preserven trets en un estadi lleugerament més anterior que no l'habitual: és el cas de la forma *lo* de l'article, que ja començava a escassejar (Martínez Taberner 2000: 247); i de les formes reforçades dels pronoms febles i la preposició *per a* (Martínez Taberner 2000: 251).

Pel que fa a la primera persona de l'indicatiu, segons l'estudi de Martínez Taberner (2000: 249), en els documents del segle XIX alternen les desinències *-o* i zero. Aquests resultats encaixen totalment amb els obtinguts en el present treball, en què alternen aquestes dues mateixes desinències i no es documenta la desinència *-e*. La retenció d'aquesta desinència *-o*, tot i l'allunyament que suposa de la llengua clàssica i medieval, en realitat la cal interpretar com a una mostra més que el model de llengua escrita encara es conservava, atès que és una desinència que no era viva en la llengua parlada i, per tant, només es podia transmetre per mitjà del coneixement de la norma escrita (Alomar Canyelles 1994: 162). De tota manera, Martínez Taberner (2000: 250) proposa que, en realitat, ni tan sols en la llengua escrita funcionava com a morfema productiu, per tal com es podia tractar simplement de fórmules codificades amb aquesta desinència, no utilitzada en contexts en què la redacció és més lliure.

Així doncs, la primera conclusió és que les característiques lingüístiques d'aquests documents encaixen, a grans trets, amb les de l'estudi de Martínez Taberner. Les petites diferències observades no semblen significatives, ans més aviat producte de la varietat que hom pot esperar de texts de procedències i autories diverses, i per tant els documents estudiats s'ajusten a les característiques que presentava la llengua escrita del moment a Mallorca.

Com s'explica a la secció 1.4. l'objectiu del present treball era d'aclarir si encara existia un model de llengua escrita plenament diferenciat de la llengua parlada. Atesa la coincidència de resultats entre el present treball i l'estudi de Martínez Taberner, les conclusions que ella n'extreu són, per tant, extensives a les d'aquest treball. Citant Josep Moran, conclou que *hi havia [...] un nivell de català comú escrit que superava els trets*

típicament col·loquials, i que era conreat per notaris i escrivans. Aquest nivell lingüístic escrit, hereu de la llengua de la cancelleria, mantenia, doncs, una notable correcció lingüística (Martínez Taberner 2000: 349). Així doncs, el català, com a llengua escrita i cultivada, tenia una estructura i una implantació tan pregonada que el seu model, tot i no tenir cap organisme normatiu efectiu, es va mantenir amb tot el seu grau d'elaboració i allunyat de la llengua parlada, i aquest model no va desaparèixer fins que no va desaparèixer el català escrit.

El present treball també evidencia que hi ha tot un camp per investigar. A més de la llengua dels notaris, hi ha molts altres àmbits i tipologies textuais en què el català a Mallorca va perviure fins a final del segle XVIII i començament del XIX, i la investigació de Martínez Taberner (2000: 252 i 329) mostra que presentaven diferències formals significatives amb la llengua dels notaris, en general més conservadora i més impermeable a la llengua parlada. Amb nous estudis sobre aquest camp es podrà conèixer amb més profunditat l'estat de la llengua escrita en tots els àmbits d'ús abans que s'abandonàs, i, a més, es podrà aprofundir en les causes immediates (és evident que les causes de fons són la persecució legal i política del català com a llengua formal) de l'abandonament del català escrit, que com s'ha vist tenen a veure amb l'ensenyament i que són el motiu pel qual, una vegada revifat l'interès per la llengua, va caldre elaborar una nova norma perquè l'antiga ja s'havia perdut.

4. ANNEXOS

Les línies van numerades per pàgines; *r.* fa referència a l'anvers i *v.* al revers. Una barra indica salt de línia, dues indiquen canvi de paràgraf i tres, salt de pàgina.

4.1. P1802

Dia sis del mes de desembre del any del Na- | 1r.1
xament del Señor mil vuitcents y dos. ||
En nom de Deu Nostro Señor Jesucrist y de la |
humil sempre Verge Maria, mara sua y advoca- |
da nostra y concebuda sens macula de pecat | 1r.5
original en el primer instant fisich y real |
de son sen, amen. Com sia cosa serta que tots |
havem de morir, incerta pero la hora de la nos- |
tra mort; y sia escrit y aconsellat per el sant |
profeta Isayas, dient: dispon de la tua casa | 1r.10
y de los teus bens porque moriras y sempre |
no viuras; per zo jo, Catalina Calafat, filla de |
Juan y de Catalina Canaves, consortes ja di- |
funts naturals y vezins del terma de esta ciu- |
tat de Palma y llogaret dit de Son Orpina, pe- | 1r.15
ro en este dia personalment atrobada en di- |
ta ciutat de Palma (persona coneguda per |
mi lo notari receptor, de que don fee), trobantse |||
sana de cos y enteniment, integra memoria | 1v.1
y firme paraula, tament empero als perills de |
la mort y volent dispondrer de los bens tempo- |
rals que Deu Nostro Señor me ha encomanats |
en esta vida mortal para millor alcansar | 1v.5
los espirituals y eterns. Ordeno este mon ul- |
tim nuncupatiu testament, ultima darrera |
voluntat mia, en lo qual pos y elegesch en mar- |
massors y de esta ultima voluntat mia execu- |
tors á Nicolau Oronell y Silvestre Blanch, tots | 1v.10
junts y cada un de ells á solas en deficiencia |
dels altres, als quals prego que si moriré sens |
fer altre disposició ells y cada un de ells en par- |
ticular cumplan y cumplir fasen las obras |
pias que abaix trobara escritas y per mi | 1v.15
ordenades. E primerament, encomenant la mia |
anima en mans de Deu Nostro Señor Jesucrist, |
qui la ha crezada y ab la sua sanch presiosicima la ha redi- |
mida, elegesch Sepultura al meu cos mort |
fahedora en la iglecia del Real Convent de | 1v.20

Sant Francesch de esta ciutat en el vas de |||
 dins la capella de la Puricima, que mon cada- | 2r.1
 ver sia esmortallat en lo abit de mon pa- |
 re y patriarca Sant Francesch, per lo que supli- |
 co al molt ravarent para guardia me lo vulla |
 consedir; que al dia de mon enterro me sia can- | 2r.5
 tat ofici de requiem cos prasant; que mon ca- |
 daver sia acompanyat á la eclesiastica sepul- |
 tura per los religiosos del convent del Santi |
 Espiritus; al dames, pero, gasto del meu ente- |
 rro, funeral y obra pia vull sia fet tot á volun- | 2r.10
 tat de mos dits marmassors: y porque Deu |
 Nostro Señor, font de tota clamencia, se apiade |
 de mi, y tenga misericordia de la mia anima |
 fas los llegats pios siguents. ||
 Primo leix al molt ravarend señor rector | 2r.15
 ó son vicari de ahont al dia de la mia mort se- |
 ré parroquiana cinch sous de esta moneda, |
 semel per son dret parroquial. |||
 Item vull que, seguit mon obit, me sien celebrades | 2v.1
 cent missas baixa caritat de cinch sous |
 quiscuna, celebradoras esto es: deu en la igle- |
 cia parroquial de Son Sardina, vint en la dita |
 iglesia del Sant Esperit, y las ramanents | 2v.5
 setanta á la dita iglesia del Real Convent |
 de Sant Francesch. ||
 Item leix per dret de institució, y per tota part |
 de heretat y llegitima, á Catalina Blanch, filla |
 comuna á mí y á Bernat Blanch, mon marit, | 2v.10
 un tros de terra de baix del camí, ab lo qual aque- |
 lla hareva mia particular instituesch, y ella |
 a mí premorta ab infants á sos infants, nets |
 meus, in stirpem et non in capita. ||
 Item leix per el mateix dret de institució y | 2v.15
 per tota part heretat y llegitima á Eleonor, |
 Elizabet y Sebastiana Blanch, mes fillas, á |
 cada una de ellas igual porció de terra á la que |
 tench destinada á dita Catalina Blanch se |
 germana, de la terra de devant Can Santandreu, | 2v.20
 ab lo qual aquellas y cada una de ellas en par- |||
 ticular harevas meas instituesch, y ellas | 3r.1
 a mí premortas ab infants á sos infants, nets |
 meus, in stirpem et non in capita. ||
 Item vull y man que en el cas de que ditas |
 mes fillas ó alguna de ellas volgues vendrer | 3r.5

la sua porció de terra li tinch lexada, lo degue |
 executar á favor de algun, ó alguns, de sos |
 germans preu per preu, y no á favor de un es- |
 trañy: y en el cas de que ditas mes fillas no |
 se contentasen ab lo per mí á ellas destinat | 3r.10
 y volguesen llegalitzar, en tal cas revoco los |
 llegats tinch fets á las mateixas, y en son |
 lloch los leix cinch sous per dret de institu- |
 ció, y una lliure, tot moneda mallorquina, per |
 el pago de la sua obra pia. || 3r.15
 Item leix á tots mos Infants Postumos, y |
 á todas aquellas dames personas de qui dech |
 fer mención para la validad de este mon tes- ||
 tament a cada un de ellos cinch sous de la pro- | 3v.1
 pia moneda semel, ab los quals aquells, y |
 cada un de ellos en particular hareu meu |
 instituesch y fas, y ellos á mí premorts ab |
 Ynfants á sos Ynfants Nets meus in stir- | 3v.5
 pem et non in capita ||
 Pagadas y cumplidas todas las demunt |
 ditas cosas y tots y qualsevols deutes |
 á que lo dia de la mia mort estire obligada |
 que man sian pagats plenament sens plet | 3v.10
 algun la sola veritat del fet ateza. En tots |
 los altres empero bens meus mobles, immo- |
 bles, y semovents prasents y venidors drets, |
 vers, credits, acciones y fideicomisos á mi |
 ara y en lo venidor partañents y partañer | 3v.15
 davents per qualsevol titol. Hareu meu |
 universal fas al dit Silvestre Blanch |
 mon fill á ses liberas voluntats. Aquesta |
 es la mia ultima voluntad la qual lloho, apro- |
 vo, ratifico y confirmo, y aquella vull valgue | 3v.20
 per via y dret de testament, la qual sino val- ||
 drá o valer no podrá per dita via vull valgue | 4r.1
 lomenos per via y dret de codicils, o com millor |
 de dret estil o consuetut podrá valer, y par- |
 petuament tenir forza de ultima voluntad |
 mia: casant revocant, infringint, y del tot | 4r.5
 anul·lant tots y qualsevols altres testa- |
 ments y ultimas voluntats, per mi fins lo |
 dia present fetas y ordenades en poder de |
 qualsevols Notaris o Escrivans encaregue |
 consebudas baix la expreció de qualsevols | 4r.10
 paraules derogatorias porque de todas ellas |

me panet y per no fetas haver vull acceptat |
este que vull sia mon ultim voler y com a tal |
lo otorgo y firmo. Fonch fet este testament |
en dita ciutat de Palma lo demunt dit dia | 4r.15
sis del mes de dezembre del any mil vuit- |
cents y dos. Y per haver expresat dita tes- |||
tadora no sebre escriurer firmá per ella, y | 4v.1
a son ruego un dels infrascrits testimo- |
nis de que don fee. Testimonis cridats |
y per boca propia de la dita testadora requi- |
rits foren lo Doctor Don Bartomeu Sansó | 4v.5
Prevere, Antoni Gayá Practicant de Notaria, |
Juan Cerdá Sastre que firma, Andreu Pla- |
nells Fuster, Bernat Caymari Texidor de |
llana, Bartomeu Coll de la Vila de Deyá, y Pe- |
ra Josep Simonet traginer de la de Alaró y | 4v.10
atrobats en Palma. Juan Cerdá testimo- |
ni. Devant de mi. Josep Fullana Nota- |
ri. ||

Morí dita testadora lo dia dos del mes |
de Janer del any mil vuitcents y tres circa | 4v.15
las onze y mitga de la nit la Anima de la qual |
per la infinita misericordia del señor sia |
en lo cel Amen. Eapres dia sis dit fonch ubert |
y publicat al present testament a instancia |
de Bernat Blanch marit de dita difunta per | 4v.20
mi Josef Fullana Notari assent presents |||
per testimonis Geroni Llaneras Picapadrer, | 5r.1
y Juan Cerdá Sastre vezins de Palma de que |
don fee. Josef Fullana Notari. ||

Concorda sustancialment este registre |
ab la sua prisa que original obra en el pu- | 5r.5
blich protocol de ultimas voluntats de mi al |
infrascrit Notari y que previa la sua |
comprovació he unit al mateix para la sua |
major autenticidad y en fee de ello lo pos |
per diligencia que subscrich de me propia | 5r.10
ma en esta ciutat de Palma capital del |
Reyne de Mallorca a los vint dias del |
mes de Juñy del any mil vuitcents vint |
y cinch. Josef Fullana Notari es- |
crivá Publich. || 5r.15

Concorda la prasadent copia ab son original |
que escrit sobre paper del Real Sello qu[ant ma- |
jor se troba registrat en el publich pro[... |

ultimas voluntats; Que se han otorgat [... |
mi al infrascrit Notari; la qual don [... | 5r.20
de m[...] escrita [...] este full de p[...] |||
sello tarcer ab tres fullas del Real sello quant ma- | 5v.1
jor intermedias per mi rubricadas; de la mia pero |
abaix subscripta y signada abal de mon public ofi- |
ci. En esta ciutat de Palma capital del Reyne de |
Mallorca a dos dias del mes de Juliol del any mil | 5v.5
vuitcents vint y cinch. Lo entre renglons Pag^a. 2^a. l. 18 |
la ha creguda y salga ||
Josef Fullana

4.2. P1832

Jo el debaix firmat fas fé y testimoni com | 1r.1
Catalina Blanch, viuda de Nicolau Orell, y |
sa filla unica, Isabel Orell, viuda de Miquel |
Verd, confessan haver rebut de Catalina |
Blanch, sa neboda y cosina, filla de Silves- | 1r.5
tre y de Catalina Bujosa, muller de Bar- |
tomeu Garau, tots vesins de Son Sardina, |
terme de Palma, quinse lliuras mallorquines |
per los drets espectants á ellas en bens de |
Catalina Calafat, sa mare y avia pater- | 1r.10
na, las matexas que ja en vida del dit Sil- |
vestre Blanch tenian entre si ajuntat y |
resolt cobrar; y respecte de que, per haver |
succehida la mort intestada del dit Silves- |
tre Blanch dia setse Janer ultim, no se | 1r.15
verificá el pago, lo verifica are dita Ca- |
talina Blanch y Bujosa sa filla, á favor |
de la cual y per la recepció de las quinse |
lliuras renuncian la Blanch y la Orell, |
mare y filla, tots los seus respectius drets | 1r.20
y accions presents y venidors á favor de |
la expressada Catalina Blanch y Bujo- |
sa y de los seus, prometent que jamay |
anirán contra de ella ni de los seus bens |
ni de los seus, antes si los declaran libres | 1r.25
y absents de cualsevol obligacio tant per |||
llegitima com per via de successió intes- | 1v.1
tada en bens de la Calafat; que tendrán |
aquesta escriptura per valida y firme en tot |
temps com si fos acte publich, per lo |
cual obligan tots los seus bens mobles, | 1v.5

inmobles, presents y venidors, se sub- |
meten al for y jurisdicció del tribu- |
nal competent per a la antedita obser- |
vancia y cumplint. Y para que const |
ahont convenga otorgan la present, | 1v.10
que no subscriuen ninguns per dir |
no saber escriurer; y jo el infraes- |
crit, á plegarias de las expressadas |
Catalina Blanch, tia y neboda, y de |
de la Orell, lo firm y subscrich, com tam- | 1v.15
be á plegarias del Bartomeu Garau, |
en Palma, á denou agost de mil vuit |
cents trenta y dos. |
A plegarias dels inte- |
ressats y en presencia | 1v.20
Agusti Marcó Nou

4.3. S1825

Dia vint y sis del mes de Octubre |
de lo aňy mil vuitcents vint y cinch ||
En nom de Deu nostro Señor y de la seva divina gracia Amen. Sia á tots |
notori y cosa manifesta com nosaltres D. Rafel Bernad y Beneficiat en |
la Iglesia Parroquial de Soller fill de Montserrat y de Catalina Bardisa | 1r.5
consortes difunts naturals de la Ciutat de Palma, y vezí de esta vila de |
Soller de una part, y de altre Juana Soler filla de Bartomeu y Rosa |
Mayol consortes difunts natural y vesina dela vila de Soller. Per el pur |
y singular amor que tanim á vosaltres Margalida Bernad y Jordi Oli- |
ver nostros fills, y en contemplació del matrimoni que de pronte es- | 1r.10
tau ab animo de celebrar, el qualrespecte se sen de nostra respectiva |
y agrado; per este tenint efecte el matex y no de altre modo. Per |
esto de tot mon grat, certa ciencia, libera espontanea voluntat, |
mediant este acte sempre valedor, y yamay revocador solemne |
estipulació mediant y del millor modo que es licit y permes, | 1r.15
donam ab Donació pura simple, y contemplatoria que se diu |
entre de vius y de prasant valedora tanint pero son efecte |
com mes avall se dirá á vosaltres Margalida Bernad, y Jordi Oliver nos- |
tros respectiva fills, presents a la estipulació de estes actes, y mes a- |
vall aceptant los bens siguients. || 1r.20
Primo yo D. Rafel Bernad don a tu dita Margalida Bernad me filla |
ab Donació de prasant valedora, efectiva pero ensaguida de verificarse |
la mia, y no antes una porció de terra que consistex en la marja- |
da de abax compresa la casa en ella construida, de pertinen- |
cias de la mia intrega propiedat dit de la viña, que tinch y pose- | 1r.25
esch en lo districta de dita vila, y tambe et don el mitat del dret |

de treurer aygua de la sinia que se troba construïda en |
la altre marjada contiguous a la que sobre et don ab facultat de poder |
embasar la aygua en lo safaretx que se troba contiguous á dita sinia; ab |
lo carrech pero que tu dita me filla y los teus deureu satisfacer y pagar cada | 1r.30
año mitad del gasto que se necesitará per mantanir corrent dita Sinia |||
y safaretx y mitat del gasto sensal á que está obligada la dita entre- | 1v.1
propiedad, y confronta la matexa de una part ab terra de Andreu Fiol |
de altre ab lo torrent, de altre ab terra de Josep Castañer Batach, y de |
altre ab terra de Josep Pastor Enfoñals, y tu dita me filla y el posehedor |
de la remanent vos deurán porció de terra de las matexas pertinencias | 1v.5
mutuament vos deureu donar pasatje per pasar á Peu y á cavall y per |
pasar la aygua per regar. ||

Vos don a tu dita me filla una propiedad de terra olivar ditas las Mon- |
cadas que tinch y poseesch en lo lloch dit lo Enret del districte de |
dita vila, y esto per el cas tan solament de que durant la mia vida | 1v.10
natural, no venes la dita propiedad de terra pues hem reservo la abso- |
luta voluntat y llibertat de poder vender dita propiedad de terra e |
invertir son valor del modo que me aparexerá sens necesitar del |
consentiment de tu dita me filla. ||

Mes espacte que tu dita me filla deurás pagar una quarta part | 1v.15
del gasto del meu enterro, y obra pia. ||

Pero yo Juana Soler Don a tu dit Jordi Oliver mon fill ab donació de |
present valedora, efectiva pero luego de tanir efecte el ya espresat |
matrimonio, el usufruit de la propiedad de terra hort hort dit las |
tanquetas qui fonch de la heretat de Bartomeu Oliver mon difunt espós, | 1v.20
y durant la mia vida natural deurás satisfacer y pagar tu dit mon fill |
cada año a Antoni Oliver mon fill y germá teu la cantidad de cua- |
ranta lliuras, y luego de verificarse la mia mort deuras del tot acabar |
este annual pago de ditas cuarenta lliuras que en reservo de |
matexa esta Donació, y també hem reservo de la matexa los polls y | 1v.25
homs que se troban sembrats en dita propiedad de terras y me obligo á |
donar á tu dit mon fill quinze lleñams de poll. ||

Y ab esta supozició yo Dn Rafael Bernad hem constituesch tanir y poseír |
los espresats inmuebles al entretant que tu dita Margalida Bernad me filla |
hages prés de ells verdadera y real posesori el que podrás pendrer per | 1v.30
la teva propia autoritat en seguida de verificarse la mia mort y |||
no antes y aquell prés el retindrás perpetuament. Pues ab titol de esta | 2r.1
Donació transferesch á favor de tu dita me filla tots los drets veus y |
accions que tinch y puga tenir sobre los espresats Bens donats consti- |
tuinte Señora absoluta de los matexos a fi deque dispongas y fases de ells |
lo que bé te aparexerá. A la observancia y cumpliment de tot lo cual | 2r.5
nozaltres D. Rafel Bernad y Juana Soler obligam tots los nostros |
respectiva Bens y renunciám á todas las causas de ingratitud mediant |
los quals se pot revocar la Donació: Y á la lley qui diu que la Donació |
qui acsedex la suma de Cinchcents ducats de or feta sens decret o |

Jutje com patent no es valida, pues vull que esta tenga forsa y | 2r.10
valor de Donació insumada com si fos feta devant nostron Jutje or- |
dinari, y ab son decret corroborada. Y per ultim renunciám á |
totas las lleys y beneficis de nostron favor, y lo que proibex la gene- |
ral renuncia de totas. Y presents á tot lo sobre dit nosaltres Jordi |
Oliver y Margalida Bernad acceptam la sobre dita Donació á nostron | 2r.15
favor otorgada per vosaltres D. Rafel Bernad [abreviatura] y Juana Soler |
nostros Pares, y prometem cumplir los pactes en ella continguts de lo |
cual vos donam las moltes gracias. Ames de tot lo cual nosaltres |
Margalida Bernad y Jordi atanent al reciproco amor que nos profe- |
san, y per el cas de tanir efecte el matremoni que de pronte esta[u] | 2r.20
ab animo de celebrar, dehim y atorgam que nos fehim mutua la |
donació del uzufruyt vilaticio de tots los vostres respective bens tan |
mobles com inmuebles presents y futurs efectiva la tal Donacio del dit |
usufruit en seguida de verificarse la mort de cualsevol de nosaltres |
qui premorirá, quedant aquell de nosaltres qui quedará sobre visquent | 2r.25
ab la absoluta facultat de posehir y usufructuar tots los bens del |
premort, y esto per tot el temps de la seva vida natural vivint, |
peró sens pasar á celebrar altre matremoni; y no de altre modo. ||
Y venint el cás de que alguns de nosaltres sens haver ordenat |
alguna disposició de los seus bens, en tal cás aquell de nosaltres | 2r.30
qui quedará sobrevivent també deurá tanir la llibertat y facultat |||
de pendrer de los Bens del qui heurá premort en lo modo espresat | 2v.1
ó donar los matexos á favor de un de molts de los nostros infants pos- |
tumos, preferint per los mascles ó famellas. Y finalment venint |
el cás de que los nostros hereus y Sucesesors morirán en la edad pupi- |
lar ó sens dispondrer de los Bens y sens Ynfants llegalims y naturals, en | 2v.5
tal cás los bens de cualsevol de dits hereus qui morirá en el modo espre- |
sat, deurán retornar y pasar á bé á nosaltres dits donadors esent |
sobrevivents, y asent premorts a los nostros parens mes propincos. La |
cual reciproca donació de dit uzufruit vitalicio de nostros respective Bens, |
nosaltres Jordi Oliver y Margalida Bernad feym y entanem fer ab | 2v.10
totas las clausulas de estil que volem se tengan per espresificadas en |
este acte, y dita vitalicia Donació de dit usufuyt mutuament acceptam y nos |
donam las moltas gracias. En esta conformidat lo otorgaren y firmaren |
los dits contrayents (que don fer conexas) en esta vila de Soller esent |
present per testimonis Juan Xumet Serraller y Miquel Farré tex- | 2v.15
idor tots vecins de esta vila, y per no saber escriurer los dits con- |
trayents firma per ells y de orde seva Miquel Farrer altres del |
testimonis á accepció de D. Rafel Bernad prevere que lo firma de la sua pro- |
pia má, y yo D Bernad Frontera Notari qui asent requirit ha rabud |
El present acte de tot lo cual donch fé = Rafel Bernad prevere | 2v.20
Miquel Ferrer = Devant de mí Bernat Frontera Notari. |

4.4. S1850a

Dia tretze del mes de Octubre de lo año |
del Señor mil vuitcents cinquanta ||

En nom de Deu, y de la sua Divina gracia Amen. Com ninguna cosa sia mes certa que el |
morir, y mes incerta que la hora de la nostra mort, y sia aconsellat per el Profeta Yzahias di- |
hent dispon de la tua casa y bens perque has de morir y no sempre viurer: persó yó Marga- | 1r.5
lida Bernad esposa de Jordi Oliver filla de Dn Rafel Bernad y de la Señora Margalida |
Casasnovas consortes difunts natural y moradora de la present vila de Soller; encareque sana per |
la gracia de Deu de cos y enteniment (de que yó el Notari infraescrit don fé, y de conexas la matexa) |
tement però el perill de la mort. Volent dispondrer dels bens temporals que Deu nostro Señor en |
esta mortal vida me ha encomenats, fas y orden á presencia de los testimonis abax escrites este | 1r.10
mon ultim nuncupatiu testament mediant el cual elegesch en marmasors y de esta ultima |
voluntad mia etxecutors al dit Jordi Oliver mon marit, á Bartomeu Oliver mon fill y |
del dit mon marit comú, y á Dn Bernad Estades Prevera, á los quals y á cada un de ells á solas en defi- |
ciencia dels altres suplico adimpleran lo que per mi trobarán ordenat. Y primerament en come- |
nant la mia anima en mans de nostro Señor Deu Jesucrist qui ab la sua preciosa sanch la | 1r.15
ha redimida vull que el dia de mon enterro hem sia cantad un ofici conventual en la Parroqui- |
al Iglesia de esta dita vila, todas las misas rezadas que al temps se cantarà dit ofici se podrán |
celebrar, la estació al Santisim, salva á cada altar de dita Iglesia, set parenostros avema- |
rias y gloria patri al Patriarca Sant Joseph, la lletania de la Purisima, y un miserere |
devant la capella de las Animas. La funeraria vull sia á disposició de los dits mos mar- ||
marmasors; y peraque Deu nostro Señor tinga misericordia de mi y hem perdon las mias | 1v.1
culpas y pecats fas los llegats pios siguents ||

Primo leix al molt Reverent Señor Rector de alli ahont sere parroquiana el diade |
mon obit cinch sous per son dret Parroquial, y altres cinch sous per la conservació de los sants |
llocs de Jerusalem y Terra santa semel || 1v.5

Ytem vull y es la mia voluntad que seguida la mia mort sian celebradas en sufragi de la |
mia anima trescentas misas rezadas, ab las quals no vull se compregan las que se celebra- |
rán el dia de mon enterro á disposició de los dits mos marmasors de la caridad á ells ben vista |
una vegada solament; y no celebrantse dins el termini de un año vull sian duplicadas. |
Ytem leix per bon amor y voluntad á Maria, Margalida, Catalina, y Rosa Oli- | 1v.10
ver solteras mes fillas y del dit mon marit comunas la mia roba de mon us y adorno |
axi blanca com de color ||

Ytem leix per dret de institució y per tota part heretad y llegitima en mos bens |
espectant á las ditas Maria, Margalida, Catalina y Rosa Oliver mes fillas á cada |
una de ellas cinch sous moneda mallorquina en los quals aquellas herevas mias parti- | 1v.15
culars fas y ellas á mi premortas á sos infants y nets meus in stirpem et non in capita |
Ytem lex per dit dret de institució y per tota part heretad y llegitima en mos |
bens espectant al dit Bartomeu Oliver mon fill altres cinch sous de dita moneda en |
los quals aquell hereu meu particular fas y ell á mi premort á sos infants y nets meus in |
stirpem et non in capita || 1v.20

Ytem leix aximateix per dit dret de institució y per tota part heretad y llegiti- |
ma en mos bens espectant á cada un de mos infants postumos altres cinch sous de |
dita moneda en los quals aquells hereus meus particulars fas y ells á mi premorts á sos in-

fants y nets meus in stirpem et non in capita |||

Pagadas cumplidas y satisfetas todas las sobreditas cosas y demás á que estigie obligada | 2r.1
en tots los altres però bens meus axi mobles com inmoebles com inmoebles presents y veni- |
dors drets, veus, credits y acciones á mi pertañents y espectants per cualsevol causa, via ó ra- |
hó instituesch y hereus meus universals fas esto es usufructuari per el temps de la sua |
vida al dit Jordi Oliver mon marit vivint pero vida vidual y sens altre muller, y | 2r.5
propietari pera despues de la mia mort ó de efectuar altre matrimoni á Rafel Oli- |
ver mon fill y del dit mon marit comú á ell y als seus á ses liberas voluntats |
ab condició però de no poder demanar ni los seus la llegal á ell espectant en y |
sobre los bens y heredad del dit Jordi Oliver mon marit y pare seu. ||

Aquesta es la mia ultima voluntad la cual aprovo, ratifico y confirm y vull va- | 2r.10
lega per via y dret de testament la que si no valdrá ó valer no podrá per dita via vull |
valga per la de codicils, ó de donació per causa de mort com millor de dret podrá valer |
y perpetuament tenir forsa y valor de ultima voluntad. Cassant, revocant y anulant |
tots y cualsevols altres testaments codicils y altres ultimas voluntats que se trobaren per |
mi fets ó fetas anteriors á este en poder de cualsevols Notaris ó Escrivam ordenats | 2r.15
y ordenadas encareque estigueren baix la espreció de cualsevols paraulas derroga- |
torias perque de aquells y aquellas hem penet pues vull se tengan per no fets excep- |
tat este que es la mia ultima y derrera voluntad y com á tal lo otorch. Axi lo otorga |
dita Margalida Bernad testadora en esta dita vila de Soller el dia mes y ayy de |
sobre espresats; Essent presents per testimonis pregats y requirits per boca propia | 2r.20
de la matexa testadora, de que yo el Notari infraescrit don fé, Antoni Ros de |
Joseph, Damiá Rullan de Antoni, y Bartomeu Enseñat de Antoni naturals y |
vezins de esta dita vila; y yo el Notari infraescrit qui requirit he rebut el present tes- |
tament, el que per haver espresat no saber escriurer dita Margalida Bernad testadora |||
lo suscriu per ella de son orde ruego y presencia el dit Bartomeu Enseñad altre de los | 2v.1
testimonis de tot lo cual don fé = Bartomeu Enseñad = Devant de mi = Juan Baptista |
Marques Notari ||

Mori esta testadora als catorza Agost de mil vuitcents cincuenta y nou circa las |
deu de la nit y posteriorment doní minuta de las mandas pias per ella ordenadas | 2v.5
en este son testament de que don fé, com també la don de haver advertid la presen- |
tació al registre de hipotecas dins el termini de sexanta dias y que ha de verificarse |
el pago del dret señalat dins el temps de vuit dias despues de presentad = Juan |

Baptista Marques Notari ||

Concuenda esta

primera copia con su original que estendido sobre el sello cuarto mayor ecsiste en mi protocolo, | 2v.10
la signo y firmo en este pliego de papel de sello primero con arreglo al Real Decreto de ocho Agosto é |
instruccion de primero Octubre de mil ochocientos cincuenta y uno, por haberse justificado que los |
bienes que dejó esta testadora el dia de su fallecimiento valian en capital setecientas treinta y ocho |
libras de esta moneda como lo acredita la certificacion librada por el Secretario del ayuntamiento | 2v.14
de esta villa librada en veinte y siete de Agosto ultimo y dictamen de presitos del arte segun espedi- |
ente al efecto formado. En Soller á los seis dias del mes de Setiembre de mil ochocientos cincuenta |
y nueve. ||

Registrada en el libro de Hip. So- |
ller, dia 22 Set[iembre] 1859 quedan- |
do satisfecho á la nacion el año del 1/4 pº | 2v.20

4.5. S1850b

Dia tretce del mes de Octubre de lo año del se- |
ñor mil vuitcents cincuenta. ||
En nom de Deu y de la sua divina gràcia |
Amén. Com ninguna cosa sia mes certa que el |
morir, y mes incerta que la hora de la nostra mort, | 1r.5
y sia aconsellat per el Profeta Ysahías dient dispon |
de la tua casa y bens porque has de morir y no |
sempre viurer: per só yo Jordi Oliver espos de Mar- |
galida Bernad fill de Bartomeu y de Juana Soler |
consortes difunts natural y morador de la present | 1r.10
vila de Sóller; trobantme indispost de cos per ac- |
cidents que patesch de que tem morir, estant pe- |
ro ab tot mon perfet judici clare paraula y me- |
moria integra de que yo el Notari infrascrit |
don fé, y de conixer el mateix. Volent dispondrer | 1r.15
dels bens temporals que Deu nostro Señor en esta mor- |
tal vida me ha encomenats fas y orden a presen- |
cia de los testimonis abaix escrits este mon ultim |
nuncupatiu testament mediant el cual ele- |
gesch en Marmasors y de esta última voluntad | 1r.20
mia etcecutors á la dita Margalida Bernad |
me esposa, á Bartomeu Oliver mon fill y de la |
dita me muller comú, á Antoni Oliver mon ger- |
má y á Dn. Bernad Estades Prevera, á los quals |
y á cada un de ells á solas en deficiencia dels ||
altres suplico adimpler lo que per mi trobaran | 1v.1
ordenat. Y primerament encomenant la mia áni- |
ma en mans de nostro Señor Deu Jesucrist qui |
ab la sua presiosa Sanch le ha redimida, vull |
que el dia de mon enterro hem sia cantad un | 1v.5
ofici conventual en la Parroquial Iglesia de esta |
dita vila, todas misas se podrán dir al temps |
se cantará dit ofici, la estació al Santísim, |
salve á cada altar de dita Iglesia, set parenostros |
avemarias y Gloria Patris al Patriarca Sant Joseph, | 1v.10
la lletania de la Purisima y un miserere devant |
la capella de las Ánimas. La funeraria vull sia |
á disposició de los dits mos Marmasors; y para |
que Deu nostro Señor tinga misericordia de mi y |
hem perdón las mias culpas y pecats fas los llegats | 1v.15
pios siguents. ||
Primo leix al molt Reverent Señor Rector de |
allí ahont seré parroquiá el dia de mon obit cinch |

sous per son dret Parroquial y altres cinch sous per |
la conservació de los sants llochs de Jerusalem y | 1v.20
terra santa semel. ||

Item vull y es me voluntad que seguida la |
mia mort cien celebrades en sufragi de la mía |
anima trescentas misas rezades ab las cuales no |
vull se comprengan las que se celebrarán el día | 1v.25
de mon enterro á disposició de los dits mos Mar- |||
masors de la caridad á ells benvista una vegade so- | 2r.1
lament y no celebrantse dins el termini de un any |
vull sian duplicades. ||

Item leix per dret de institució y per tota |
part heretat y llegitima en mos bens espectant á Ma- | 2r.5
ria, Margalida, Catalina y Rosa Oliver solteras mes |
fillas y de la dita me muller comunes á cada una |
de ellas cinch sous moneda mallorquina en los quals |
no vull se comprenga el valor de las alacas de or y |
plate y robas festivas los puga haver costeat aquellas he- | 2r.10
revas meas particulars fas y ellas á mi premortas á |
sos infants y nets meus in stirpem et non incapita. ||

Item leix per dit dret de institució y per |
tota part heretat y llegitima en mos bens espectant |
á Rafel Oliver mon fill y de la dita me muller co- | 2r.15
mú altres cinch sous de dita moneda en los quals aquell |
hereu meu particular fas y ella á mi premort á sos in- |
fants y nets meus in sitrpem et non incapita. ||

Item leix per dit dret de institució y per tota |
part heretat y llegitima en mos bens espectant á ca- | 2r.20
da un de mos infants póstumos semblants cinch sous |
en los quals aquells hereus meus particulars fas y ells |
á mi premorts á sos infants y nets meus in stirpem |
et non incapita. ||

Pagadas y cumplidas todas las sobreditas cosas y | 2r.25
demés á que estiga obligat en tots los altres pero bens |||
meus axi mobles com inmoibles presents y venidors, drets, | 2v.1
veus, erédits y accions á mi pertañents y espectants |
per cualsevol causa, via ó rahó instituesch y hereus |
meus universals fas esto es usufructuaria per el temps |
de la sua vida á la dita Margalida Bernad me Muller | 2v.5
vivint pero vida vidual y sens altre marit, y propietari
ri pera despues de la sua mort ó de efectuar altre ma-
trimoni al dit Bartomeu Oliver mon fill á ell y als |
seus á ses libres voluntats, ab condició de no poder |
demanar dit Bartomeu mon fill ni los seus la lle- | 2v.10
gitima li puga correspondrer sobre los bens de la |

dita Margalida Bernad me Muller y mare sua al |
dit Rafel Oliver mon fill en cas de instituirlo en |
hereu universal propietaridita me muller, no de- |
manantle pero dit Rafel en mos bens. || 2v.15
Y espresant mes la mia voluntad vull que en |
interin tardaran en pendrer estat las ditas Maria, |
Margalida, Catalina y Rosa Oliver mes fillas tingan |
habitació en las mias cases, y que el poseidor de mos bens |
las haje de mantenir calsar y vestir bonas y malaltes | 2v.20
durant dit temps seran solteras treballant pero ditas |
mes fillas á favor del dit poseidor; com també vull que |
entrant en posesori de mos bens el dit Bartomeu mon |
fill haje de donar y entregar al dit Rafel mon fill |
la cantidad de sexante lliuras de esta moneda que | 2v.25
vull servescan en ajuda de construir una casa, |||
com igualment es la mia voluntad que verificantse | 3r.1
á mon favor ó del meu hereu la substitució ordenade |
per el dit Bartomeu Oliver mon Pare en son ultim |
testament prevenint que morint sens infants Barto- |
meu y Antoni Oliver mas germans ó tenintne morisen | 3r.5
de pupillar edad me substituhí en hereu universal |
y si hagues premort á mon hereu, es la mia volun- |
tat que succehint dit cas el que los bens hem pugan |
corresponder al tenor y conforme dita substitució |
previngan al dit Bartomeu y Rafel Oliver mes fills | 3r.10
per igual part. Y per ultim declar confés y regonesch |
tenir rebut de la dita Margalida Bernad me muller |
la cantidad de doscentas lliuras de esta moneda las |
cuals li asegure y fas bonas sobre tots mos bens presents |
y venidors, de las cuals podrá librement dispondrer | 3r.15
y fer á las suas liberas voluntats. ||
Aquesta es la mia última voluntat la qual |
aprovo, ratifico y confirm y vull valeda per via y |
dret de testament, la que sino valdrá ó valer no |
podra per dita via vull valga per la de codicils, | 3r.20
ó de Donació per causa de mort com millor de |
dret podrá valer y perpetuament tenir forsa y va- |
lor de ultima voluntad. Cassant, revocant y anu- |
llant tots y cualsevols altres testaments codicils y |
altres últimas voluntats que se trobasen per mi fets | 3r.25
ó fetas anteriors á este en poder de cualsevols No- |||
tariis ó Escriuans ordenats y ordenades en care que | 3v.1
estiguesen baix la espresió de cualsevols paraulas |
derrogatories porque de aquells y aquellas hem |
panet pues vull se tengan per no fets exceptat este |

que es la mia última y derrera voluntat y com à | 3v.5
tal lo otroch. Axi lo otorga dit Jordi Oliver testa- |
dor en esta dita vila de Sóller el dia, mes y año |
de sobre espresats; essent presents per testimonis pre- |
gats y requirits per boca propia del mateix testa- |
dor, de que yo el Notari infraescrit don fé, Antoni | 3v.10
Ros de Joseph, Damiá Rullan de Antoni, y Barto- |
meu Enseñat de Antoni naturals y vecinos de esta |
dita vila: Y yó el Notari infraescrit qui requirit |
he rebut este testament el que per haver espresat no |
saber escriurer dit Jordi Oliver testador lo suscriu | 3v.15
per ell de son orde, ruego y presencia el dit Barto- |
meu Enseñat altre de los testimonis de tot lo cual |
don fé. = Bartomeu Enseñat = Devant de mi. Juan |
Baptista Marqués Notari. ||
Falleció este testador dia diez y seis de Diciem- | 3v.20
bre de mil ochocientos sesenta y tres á las tres de la |
tarde; habiendo enterado yo el Notario á su here- |
dero que de este testamento ha de tomarse razón |
en el Registro de la propiedad dentro el término |
de sesenta días, contando desde dicha defunción | 3v.25
y doy fé. = Juan Bautista Marqués. Notario. |||
Inscrito el documento que precede á los folios | 4r.1
dos, once y veinte del tomo sesenta y dos del Ayunta- |
miento de Sóller, fincas n. 2076, 2077 y 2078 en todas |
inscripción número uno, y al fóllo ciento sesenta |
y siete del tomo sexto del mismo Ayuntº, finca nº 225, | 4r.5
inscripción número dos. Palma veinte y siete febre- |
ro de mil ochocientos setenta y cinco. Antonio Mª Sbert.

5. BIBLIOGRAFIA

- ALOMAR CANYELLES, Antoni I. (1994). La desinència -o a la primera persona del Present d'Indicatiu a Mallorca. *Randa*, 35, 159-187.
- BARTRA KAUFMANN, Anna (2008). «La passiva i les construccions que s'hi relacionen», dins SOLÀ, Joan. *Gramàtica del català contemporani*, Empúries, 2115-2179.
- COROMINES, Joan (1971). *Lleures i converses d'un filòleg*, Club Editor.
- DCVB = ALCOVER, Antoni Maria, i MOLL, Francesc de B. (1930-1962). *Diccionari català-valencià-balear*. Editorial Moll. Consultable a <https://dcvb.iec.cat>
- FERRANDO I FRANCÉS, Antoni, i NICOLÀS AMORÓS, Miquel (2011). *Història de la llengua catalana*, Editorial UOC.
- GINARD BUJOSA, Antoni (2007). «Toponímia en disseminat a la perifèria de Palma: sa Indioteria, segle XVIII», *XX Jornada d'Antroponímia i Toponímia*, La Real, 73-100.
- GINARD BUJOSA, Antoni (2008). «Toponímia en disseminat a la perifèria de Palma (II): sa Indioteria, 1784-1831», *XXI Jornada d'Antroponímia i Toponímia*, Santa Maria del Camí, 13-67.
- GINARD BUJOSA, Antoni (2009). «Toponímia en disseminat a la perifèria de Palma (III): el Barri dels Indioters, 1830-1841», *XXII Jornada d'Antroponímia i Toponímia*, Pollença, 27-57.
- HOCKETT, Charles F. (1960). «The Origin of Speech», *Scientific American*, 203, 88-111.
- JUNYENT FIGUERAS, M. Carme, i COMELLAS CASANOVA, Pere (2019). *Antropologia lingüística*, Síntesis.
- KLOSS, Heinz (1967). «'Abstand Languages' and 'Ausbau Languages'», *Anthropological Linguistics*, 9 (7), 29-41.
- MARTÍNEZ I TABERNER, Catalina (2000). *La llengua catalana a Mallorca al segle XVIII i primer terç del XIX*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MOLL, Francesc de B. (2006). *Gramàtica històrica catalana*, Universitat de València.
- MORAN I OCERINJAUREGUI, Josep (1984). *El Capbreu de Castellbisbal. Estudi filològic i lingüístic d'un text català antic*, Universitat de Barcelona.
- MORENO CABRERA, Juan Carlos (2013). *Cuestiones clave de la Lingüística*, Síntesis.

NADAL, Josep M. (1992). *Llengua escrita i llengua nacional*, Quaderns crema.

PÉREZ SALDANYA, Manuel (1998). *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*,
Universitat de València.

SEGARRA, Mila (1985). *Història de la normativa catalana*, Enciclopèdia Catalana.